

ARTE GARAIKIDEA
IÑAKI MARTIARENA “MATTIN”-EN
ARKALTZA-N
“GRADU AMAIERAKO LANA”

Haur Hezkuntza Gradua

MINORRA: Euskara, hezkuntzarako tresna

EGILEA: Arizmendi Amoriza, Beñat

ZUZENDARIA: Rodriguez Martin, Eider

2022

Laburpena

Iñaki Martiarena “Mattin” sortzaile altzatarren ekarpenean sakontzea da gradu amaierako lan honen helburua. Bere lana ekoizteko izandako erreferentzia artistikoak aztertuko dira, euskal arte garaikidean arreta jarritz. Metodologia kualitatiboa erabiliko da datuak jasotzeko, kultur eragile desberdinei elkarrizketak egiten. Metodologia aktibo honen bidez jatorrizko informazio berritua eta ikuspuntu desberdinak jasotzea espero da. Azkenik, “Mattin”-en *Arkaltza* izenburudun obran sakonduko da eta bere erreferentzia artistiko eta kulturalak aztertuko dira.

Hitz-gakoak: Haur eta gazte literatura, ilustrazioa, Iñaki Martiarena “Mattin”, Altza

Este trabajo final de grado tiene como objetivo profundizar en la aportación del artista altzatarra Iñaki Martiarena “Mattin”. Se estudiarán las referencias artísticas que ha tenido durante la creación su obra, especialmente el arte contemporáneo vasco. Para la recogida de datos se empleará una metodología cualitativa, se realizarán entrevistas a distintos agentes culturales. Se espera que esta metodología activa sirva para recavar información actualizada y distintos puntos de vista. Finalmente, se ahondará en la obra titulada *Arkaltza*, escrita e ilustrada por “Mattin”, y se analizarán sus referencias artísticas y culturales.

Palabras clave: Literatura infantil y juvenil, ilustración, Iñaki Martiarena “Mattin”, Altza

This Final Degree Project has the aim to delve into the contribution of Iñaki Martiarena “Mattin”. The artistic references that his work has had during the creation of his work will be studied, specially the Basque contemporary art. Qualitative methodology shall be used to collect data, making interviews to the different cultural agents. It is expected this active methodology will serve to collect updated information and different points of view. Finally, the work entitled *Arkaltza*, written and designed by “Mattin”, will be delved into, where its artistic and cultural references will be analysed.

Keywords: Children’s and youth literature, illustration, Iñaki Martiarena “Mattin”, Altza

Aurkibidea

Laburpena	1
1.1. Zeharkako helburuak	3
1.2. Helburu nagusiak	3
2. Marko teorikoa	4
2.1. Haur eta gazte literaturaren historia eta egoera, munduan eta Euskal Herrian	4
2.2. Ilustrazioaren garrantzia haur eta gazte literaturan	6
2.3. Euskal arte garaikidea, arte-heziketa mugimenduak eta hauen eragina haur eta gazte literaturan.	7
2.4. “Mattin”-en testuingurua: Altza	13
2.5. Iñaki Martiarena “Mattin”: Biografia	14
3. Metodologia	19
4. <i>Arkaltza</i> -ren azterketa	20
5. Ondorioak	48
Errefentziak	52
Eranskinak	54

1. Helburuak

1.1. Zeharkako helburuak

Haur eta gazte literatura gaur egungo egoera orokorra ikertu

Ezinbestekoa da “Mattin”-en inguruan sakontzen hasi baino lehen haur eta gazte literaturaren egungo egoera zein den hausnartzea, hainbat erreferentzia eta aldizkari artikuluak irakurriko dira marko teoriko hau sortu ahal izateko. Bestalde, kultur eragile desberdinei egingo zaien elkarriketetan gai honen inguruan galdetuko da, iritzi desberdinak jasotzeko.

Ilustrazioaren garrantzia hezkuntzan aztertu

Haurrentzat bereziki interesgarria da ilustrazioa, irakurtzen ikasten ari direla, ilustrazioak hizkuntzaren euskarri bihurtzen delako. Ez hori bakarrik, kode estetiko eta kulturalen aurrekaria da haur eta gazteentzat.

Euskal arte garaikidea hezkuntzan eta haur eta gazte literaturan aztertu

“Mattin”-en obra hau ulertu ahal izateko ezinbestekoa da euskal artista garaikideen obra ezagutzea, besteak beste, GAUR taldearen ekarpenean sakonduko da, eta “Mattin”-ek obra honetan izandako erreferenteak.

1.2. Helburu nagusiak

“Mattin”-en ilustrazio lana ulertu eta azaldu

Azkeneko helburua da Iñaki Martiarena “Mattin” ezagutzea eta ezagutzera ematera, bere lana interes handikoa baita gaur egungo haur literaturan jarduten dutenen artean. Horretarako Altza auzoko testuinguru kulturala azalduko da.

“Mattin”-en ilustrazioa: *Arkaltza* album ilustratuan sakondu

“Mattin”-en lana oparoa da, baina haur eta gazteei zuzendutako literatura ilustratuan egingo da etena, bereziki *Arkaltza* lanean. Ikasitako marko teorikoa eta metodologia obra hori ikertzen aplikatuko direlako, eta “Mattin”-ek bere bizitzan edukitako erreferetetan hausnarketa bat egiten saiatuko da lan hau.

2. Marko Teorikoa

2.1. Haur eta gazte literaturaren historia eta gaurko egoera, munduan eta Euskal Herrian

Haur hezkuntzan, ahozko kontakizunak eta ipuinak, asmakizunak, kankak eta olerkiak, aho-korapilo eta hitz-jolasak, eta, azkenik, liburuak orokorrean, beharrezko elementuak dira. Ez bakarrik eskolan baizik eta ikaskuntzaren hastapenetan, bere zentzu zabalenean. Material didaktiko bat izateaz gain, liburuak mundura hurbiltzeko lehenengo tresna dira, eta hasieran garrantzia handia dauka lehenengo istorio horiek ilustrazioez lagunduta joatea.

Xabier Etxanizen iritziz (Etxaniz, 1997): “Haur eta gazte literatura, haurrentzat edo gazteentzat idatzia izan ala ez izan, beraiei irakurtzean atsegina sentiarazten dien testu multzoa litzateke”. Narrazio desberdinek gizartea ulertzeko baliozko izateaz gain, haur eta gazteen hizkuntza, pentsamendua, arreta eta memoria garatzeko laguntza ere bada. Giza komunikaziorako eta harremanetarako beharrezkoa da gaitasun literarioa izatea, eta prestakuntza hori haur hezkuntzan hasten da eta jarraipena dauka hurrengo etapetan.

Gizarte aldaketek eragin handia izan dute literatura unibertsalean, artean eta kulturean orokorrean. Garapen tekniko eta teknologikoek ere haratago eraman dute irakurketaren mundua euskarriren bilakaerari erreparatzen bazaio, adibidez: ahozko tradizioetik inprentaren asmakuntzara aldaketa handia izan zen, eta denboran gertuago etorrita, digitalizazio garaiak aukera desberdin asko zabaldu zituen, orain arteko areagotutako errealtateraino iritsi arte.

Literaturaren lehen iraultza beraz, 1455 ean Gutenbergek asmatutako inprenta kontsidera daiteke, aurretik ahozko literatura baino ez baitzen existitzen. Inprentak ahozkoa jaso eta paperean finkatu zuen, irakurgaia bihurtuz. Honek suposatu zuen literaturaren euskarria, liburua, estandarizatzea eta tresna arruntean bihurtzea, denon eskura.

Haur eta gazte literatura, horrela izendatzen dena behintzat, noiz hasten den ez dago oso argi ordea, batzuek XVII. mendean kokatzen dute Italian Giovanni Battista Basilek *Pentameronea* idatzi zuenean, beste batzuek Frantzian XVIII. mendean Sabatier abadeak *Haurren laguna* idatzi zuenean, eta badaude XIX. mendean sortu zela diotenak ere: Charles Perrault, Grimm anaiak, Jonathan Swift, Lewis Carroll edota Mark Twain idazleen lumetatik jaio zela lehenengo haur eta gazte literatura kontsideratu daitekeena, alegia. Garai hura, gainera, Europan lehen aldiz nahitaezko hezkuntza legea ezartzearekin bat dator.

XX. mendean haur eta gazte literaturaren eztanda ematen da. Abiapuntua 1943. urtean Antoine de Saint-Exúperyren *Printze Txikia* liburua da. Oraindik ere irakurgai klasiko hau garaikidea da, eta gizartearen imajinario kolektiboan dago, ez bakarrik testua baita bertako ilustrazioak ere.

Euskaraz, haurrentzako lehenengo liburua 1803an idatzi zen. Aguirre Asteasukoak idatzitako katexima bat izan zen, oraindik erlijioari lotutako gaiarekin alegia. Bigarrena, Bizenta Mogelek idatzi zuen 1804. urtean, ahozko literaturatik edanez *Ipuin Onac* izenburupean. Mende amaiera arte ez zen publikazio gehiago egon.

XX. mendean etorri ziren euskarazko liburu didaktikoak eta haur eta gazteentzat itzulpenak (Oscar Wilde eta Grimm anaien ipuinak, adibidez). Euskal idazleak ere hasi ziren euskaraz idazten haur eta gazteentzat, ezagunenak *Xabiartxo* (Lopez de Mendizabalek idatzia eta “Txiki”-k ilustratua, 1925) eta *Fernando Amezketarra*. (Gregorio Mujikak idatzia 1927an).

Bereziki helburu estetikoak duten haurrentzako liburuak 1960ko hamarkadan hasi ziren euskaraz argitaratzen, liburu horiek entretenitzea zuten helburu. Ordutik liburu asko argitaratu dira euskaraz haur eta gazteentzat (Etxaniz, 2001).

Euskarak ere aldaketa ugari jasan ditu azkeneko hamarkadetan eta euskararekin batera literaturak ere aldaketak izan ditu. Aldaketa horiek gertatzen ari diren arren, oraindik haur eta gazte literatura ikusezina da batzuetan, batez ere heziketaren alorrera mugatuta gelditzen bada.

Bernado Atxagak, beste puntu garrantzitsu bat ezarri zuen euskal literaturaren hedapenean *Obabakoak* liburua hainbat hizkuntzetara itzultzea lortu zuenean. 1989. urte hartatik abiatuta, gaur egun 300 bat liburu argitaratzen dira urtero haur eta gazteentzat, horietako asko berrargitalpenak eta itzulpenak, baina urtero 50 inguru liburu berri plazaratzen dira euskaraz mundura (Sarasola, 2021).

XXI. mendean euskaraz irakurri daitekeen haur eta gazteentzako literatura oso anitza da. Alde batetik, kalitate handiko lanak daude, bestalde hain onak ez direnak eta, azpimarratzekoa, indar handiz nazioarteko mailan inposatutako modan dagoen literatura heldu dela Euskal Herrira: magia, banpiroak, zonbiak eta abar (Lopez Gaseni, 2008).

2.2. Ilustrazioaren garrantzia haur eta gazte literaturan

Literaturak (katak, olerkiak, ipuinak, etab.), hitzen bitartez lehenengo ahoz eta gero idatziz, gizartea ulertzen laguntzen dio haurrari. Ilustrazioak, bere aldetik, arte bisualak hobeto ulertzen laguntzen dute, arte plastikoekin edukiko duten lehenengo kontaktuen artean kokatzen baita. Ez hori bakarrik, literaturan irudiak batzuetan hain indartsuak dira, irakurlearen oroimenean denbora luzez irauten dutela, askotan argumentua erabat ahaztua izanda ere irudi horiek gogoratzen dira eta noizean behin burura etortzen dira (Colomer, 2002).

Gaur egungo ikertzaileek uste dute ilustrazioak lagungarriak direla haur eta gazteei zuzendutako liburuetan. Arrazoi asko daude horretarako; irakurketa erakargarriagoa egitea, irakurketan motibatzea, irudimena garatzen laguntzea (“irudia” eta “irudimena” erro berdinetik datoz, gainera), kontzeptuak finkatzea eta memoria garatzea, besteak beste (Artium, 2010).

Obiolsek dioen moduan (Obiols, 2004) ilustrazioak bost funtzio nagusi betetzen ditu:

1. Testuaren edukia biribildu
2. Hitzekin adierazi ezin daitekeena adierazi
3. Testua apaindu
4. Inguruko mundua erakutsi
5. Ikuslearen barne mundua aberastu

Azken urteetako ikerketek testuaren ondoko ilustrazioaren balio komunikatiboa goraipatzen dute (Duran, 2005) (Aguado eta Villalba, 2020). Prisma desberdinetatik baloratu edo aztertu daitezke ilustrazioak: kultur ezagutza, zine lengoia edota ikuspegi piktorikotik. Gaur egun album-ilustratuak haur eta gazte literaturari irekitzen dizkio ateak, kode desberdinak erabiltzen ditu modu egokian belaunaldi gazteenak kulturaren munduan sartzeko intentzioarekin (Larragueta, 2019). Larraguetaren iritziz, album ilustratuek alde batera uzten dute liburuen alderdi didaktikoena, gizartaratze eta literatura heziketaren parte bihurtu direlako. Hasieran irudiek testua laguntzen edo apaintzen zuten baina pixkanaka ilustrazioak gero eta indar gehiago eduki du album ilustratura heldu arte, non testua eta ilustrazioak banaezinak diren. Maite Gurrutxagak lan honetako elkarrizketan dioen bezala (62. orrialdea) album ilustratu batetan ilustrazioa testua osatuz, narrazioarekin jarraitzea da, hitzezko lerroartean dagoen hori kontatzea ez da literalki testuak dioena bizik eta ilustratzaileari sortzen dion hori kontatzea.

Kritikari askok hainbat eskema proposatu dituzte albumean testuaren eta irudiaren arteko elkarrekintza deskribatzeko. Nikolajeva eta Scotten ereduak (Moya eta Pinar, 2007) zenbait kategoria proposatzen ditu hitzeko eta ikusizko osagaien arteko elkarrekintza deskribatzeko: elkarrekintza simetrikoa, zabaltzekoa, osagarria eta kontrapuntuzkoa. Laburbilduz, elkarrekintza simetrikoan hitzek eta irudiek informazio bera ematen dute. Zabaltzeko elkarrekintzan, irudiek hitzen esanahia zabaltzen dute. Elkarrekintza osagarrian hitzak eta irudiak batera funtzionatzen dute, honen adibide klasikoa Maurice Sendak-en *Piztiak bizi diren mundua* da. Kontrapuntuzkoan, irakurketa desberdinak egon daitezke eta irakurleak bere interpretazio propioa egin behar du.

Hanán Díazek (2007), harreman batzuk bilatzen ditu ilustrazio eta artearen artean, pareko elementu piktoriokoak erabiltzen dituztelako adierazteko; lerroa, plano, argia, kolorea, konposizioa, etab. Azken finean ilustrazioa, artea da.

Gainera, ez da haurren ulermena gutxietsi behar Aguirre Arriagak (2017) dioen moduan, ez da ilustrazioa gehiegi “infatilizatu” behar: Artea haurrarengana heltzen da hamaika bide desberdinetatik, haurrek ez dute artearen bide bakar bat ulertzen baliabide sentikor eta kognitibo ugari baizik. Izan ere, haurrek, helduek uste dutena baino askoz hobeto ulertzen baitute artea.

2.3. Euskal arte garaikidea, arte-heziketa mugimenduak eta hauen eragina haur eta gazte literaturan.

70. hamarkada mugimendu handiko garaia izan zen Euskal Herrian, frankismoaren azkeneko urteak izango zirela antzematen zen. Ordura arte kulturak, hezkuntzak, hizkuntzak, arteak eta beste arlo askok mugatuta ikusi zuten bere garapena, erregimenak ezarritakoaren mugak jasan zituztelako.

Frankismoaren azken urte haietan joan-etorri anitz egon ziren sozialki konplexua zen Euskal Herri batean. Arte eragileak, adibidez, taldeetan elkartzea erabaki zuten euren lan berritzaileak aurkezteko, indibidualismoak alde batera utzita eta indarrak batuz. Horrela jaio ziren GAUR, EMEN, ORAIN eta Euskal Eskolaren barruan zeuden beste hainbat mugimendu.

Talde hauek helburu desberdinak zituzten, alde batetik frankismoaren mugak irekitzea artearen bidez, eta bestetik gai sozialekin eta, bereziki, hezkuntzarekin hasi ziren kezkatzen eta horretan inplikatzeko.

Talde esanguratsuenetarikoa bat GAUR taldea izan zen. Donostiako Barandiaran arte galerian 1966. urteko manifestuarekin jaio zena. Amable Arias, Rafael Ruiz Balerdi, Nestor Basterretxea, Eduardo Txillida, Remigio Mendiburu, Jorge Oteiza, José Antonio Sistiaga eta José Luis Zumeta, hain zuzen ere izan ziren GAUR taldea osatu zuten artistak.

Rafael Ruiz Balerdi, Remigio Mendiburu, Jorge Oteiza, Eduardo Txillida, Nestor Basterretxea eta Jose Antonio Sistiaga, GAUR taldea 1966ean osatutako argazkian

GAUR Taldeko kideek bultzatu zuten ezinbestekoa zen berritze estilistikoa eta baita kolektibotasunean oinarritzen zen antolakuntza bati ekitea; izan ere, kide guztiek desira bera zuten: artearen garrantzia goraipatu eta gizarteak behar zuen eraldatze prozesuan laguntzea artearen bitartez.

Nahiz eta denboran laburra izan, GAUR taldeak ekarpen handiak egin zituzten euskal gizarte eta kulturari, izan ere dena zegoen egiteke. Arte diziplina desberdinen arteko zubiak eraiki ziren: arte plastikoak, musikak, pedagogia berriak, antzerkiak eta dantzak bat egin zuten berrikuntza prozesuan. Hau, Euskal Eskolaren hasiera izan zen, arte guztien berritzearekin batera, gizarte modernoari ateak irekitzen lagundu zuen GAUR Taldeak (Huércanos, 2021).

Rafael Ruiz Balerdi, GAUR taldekide izandakoa, Altzarekin eta "Mattin"-ekin lotura gehien duen artista da, eta "Mattin"-en erreferente nagusia obra askotan eta lan honek aztergai duen *Arkaltza*-n, batez ere.

GAUR taldea sortu ostean, Euskal Herriatik mundu osorako bidea hasi zuen Ruiz Balerdik; hain zuzen Durangon, Iruñean, Madrilén, New Yorken eta Mexikon erakutsi zituen bere lanak urte gutxitan. 1974tik aurrera eta 1978ra arte, haurrekin margo irakaskuntza lanetan aritu zen ere, Lasarteko, Andoaingo eta Herrerako eskola publikoetan. Herrerako ekimen hau izan da *Arkaltza* liburuaren abiapuntua. Interesgarria da *Punto y Hora* aldizkarian, Ruiz Balerdiri egindako elkarrizketa. 1977ko azaroko alean, Carlos Lareau kazetariak Herrerako eskolan zegoelarik egindako elkarrizketa da *Atreverse al desastre* izenburupean argitaratu zena (Lareau, 1977).

Javier Viarrek egindako Ruiz Balerdiren erakusketa katalogoan (Viar, 1993) azaltzen da nola hasi zen artista eskoletan klaseak ematen: “Nahiko handia zen koadro bat lantzen ari nintzen baina ez nekien non sartu lan hori burutu ahal izateko. Andoaingo eskola bateko gela bat eskaini zidaten eta hara joaten nintzen egunero nire obrari jarraitzeko xedez. Egun batean, ikasle batek ikusi ninduen eta begira egon zen denbora luzean zehar. Atsegin zitzaion galdetu nion, gustukoa izango litzaiokeen bertara etortzen jarraitzea eta nirekin batera lan egitea interesgarritzat jotzen zuen itaundu nion. Hurrengo egunean bi haur gerturatu zitzaizkidan eta geroz eta gehiago gerturatzen zitzaizkidan. Asto zahar batzuk hartu genituen, material gehiago bertaratu genuen eta hau izan zen ekintza honen hasiera”.

Ruiz Balerdi bezala, 1970eko hamarkadaren hasieratik, Jose Luis Zumeta eta Rosa Valverde artistak ere hainbat bidetatik hurbildu ziren hezkuntzaren arlora. Beren lan artistikoaren osagarri bezala plastika landu zuten, eskola zein lantegietan, sorkuntza askean oinarrituriko ideiei eusten.

Jose Antonio Sistiaga eta Esther Ferrerek ere pedagogia artistikoan lan handia egin zuten, hauek *Ostegunetako akademia* jarri zuten martxan Donostian. Espresio libre tailerra zen berez akademia hura, eta bertan 5 urtetik 15 urte bitarteko haur eta gazteak biltzen ziren. Akademia hau 6 urtez egon zen irekita, 1963tik 1969 arte. Ondoren Elorrión sortuko zen eskolaren aurrekaria izan zen (Onandia, 2016).

Sistiagak Celestin Freinet pedagogoa ezagutzen zuen, Parisen egindako egonalditik, eta bere lan ildoak ezagutzeko aukera izan zuen, irakaskuntza kooperatiboan oinarritzen zena. Freineten ideia pedagogikoak hurrengo esaldietan laburtu daitezke: “Eman haurrei bere lana aukeratzeko askatasuna, momentua aukeratzekoa eta lan hori egiteko behar duten erritmoa, eta dena aldatuko da...” “Haurrek lanean ikasten dute. Modu horretan ikasketa propioak

eraikiko dituzte. Ikasketaren modu natural eta unibertsala esperientziaz ikastea da” (Freinet, 1997).

Sistiagak metodo hori zabaltzeko lan handia egin zuen GAUR taldearen bitartez, erakusketetan, hitzaldietan eta publikazioetan. Ondorengo posterra edo kartela, Sistiaga eta Ferrerek sortutako tailer librea iragartzen zuena da.

Ostegunetako akademia-ren kartela, Sistiaga eta Ferrer artistek Donostian 1963an sortutakoa.

Beheko irudian, kartela ikusgai, Sistiagaren *De rerum natura* erakusketan (2022ko maiatza)

Hain garrantzitsua izan zen garai hura arte eta arte-heziketari dagokionez, gaur egungo Haur eta Gazte literaturaren hainbat adibide daudela artista horien inguruan, iturri horietatik edaten dutenak eta arte garaikidearen erreferentziak erabiltzen dituztenak. Lan honetan bost adibide hartu dira:

- 1997 *Hau artea bada... (I)*, Andoni Alonso eta Iñaki Arzoz (Gaiak)
- 2012 *Arte garaikidea?! Haurrentzako gida MoMA*, Jacky Klein eta Suzy Klein, itzultzailea Maddi Egia (Nerea)
- 2022 *(Ia) guztia moztu eta itsats daiteke ESTHER FERRER ETA DENBORA*, Aintzane Usandizaga eta Aran Santamaria (Pamiela)
- 2010 *Eduardo Chillida espazioaren eskultorea*, Gorka Calzada, itzultzailea Miren Arratibel (Txertoa)
- 2009 *Chillida eta ni*, Eli Landa (Alberdania)

Aipatu diren euskarazko literaturaren bost adibideen azalak

GAUR taldea Gipuzkoan sortu zen bezala, Bizkaian, Euskal Eskolaren barruan zegoen beste talde bat osatu zen, EMEN taldea. Bertako kideetako bat Agustin Ibarrola izan zen, modernitatearen ikuspegi estetikoaren aitzindaria. Intxaurren auzoan kokatzen diren eskultura bi agertzen dira lan honen ikerketa kasua den *Arkaltza*-n, bere *Siluetak* obra eta Equipo 57 taldearekin batera egindako *Monolitoa* (ikerketa kasuan sakonduko da lan hauetan).

Equipo 57 *Monolitoa* eta Agustin Ibarrolaren *Siluetak*

Estatuan, paraleloan, Equipo 57-ko kideek talde-lana defendatzen zuten, eta artistaren konpromiso soziala, irakaskuntzaren erreforma, eta ikerketa formaleko artearen eta bizitzaren arteko lotura berreskuratzea aldarrikatzen zuten; horregatik jo zuten pintura eta eskulturako jarduera esperimentaletik arkitekturara eta diseinura. Kolektiboan egin zuten obretako bat Intxaurren dago, *Monolitoa*, hain zuzen.

Arkaltza-n azaltzen diren beste bi obra esanguratsu, euskal eskultoreen eskolaren hurrengo belaunaldi artistek egindakoak dira: Koldobika Jauregi eta Anton Mendizabalen *Formak hazkuntzan* eta *Lau haizetara*, hurrenez hurren.

Koldobika Jauregiaren *Formak hazkuntzan* eta Anton Mendizabalen *Lau haizetara*

2.4. “Mattin”-en testuingurua: Altza.

Altza 1940an erantsi zen Donostiako udalerrira, lehenago herri bat izanik. Ordutik, eta bereziki 60-70. hamarkadetan, Donostiako hedapen handieneko auzoa bilakatu zen, etorkin ugari jaso zituelarik. Herri izatetik hiri izatera pasa zen denbora gutxian, gainera industria garapenak eta Pasaiaiko portuko gertutasunak ekarriko zuen eztanda demografikoa jaso zuena. Urte gutxietan bere izaera guztiz aldatuta ikusi zuen, baserrietatik arkitektura desarrollistara, etorkin horiek denak hartzeko beharrezkoak ziren dorre-etxeak hazten ikusi zuena. Paisaia dikotomiko honen baitan bizi da “Mattin”, eta dikotomia hau askotan agertzen da bere obran islatua. Iñigo Landak eranskinetan dagoen elkarriketan dioen bezela, (69. Orrialdea) bizitokia etxetzarren artean autoen eta zarataren erresuman; txirrinda hartu eta izerdituz eta arnasa estutuz, zubia pasa eta baratzean lurrarekin, bizitzarekin estu-estu harremanetan lan egin; ondoren etxebizitzara itzultzeko, saskia elkigaiez betea, istorioak kontatzeko indarberriturik.

Esan beharra dago Altzako herriak, orain auzoak, izaera industrial horretaz aparte, euskal kulturari ekarpen handia egin dio. Hainbat bertsolari eta idazle famatu jaio edo bizi izan dira Altzan. Ospetsuenak “Txirrita” bertsolaria (1860-1936), Hernanin jaioa baina Altzan bizi izandakoa, Joan Mari Irigoien (1948-), Koldo Izagirre (1953-) eta Felipe Juaristi (1957-) dira, baina aipagarriak beste asko: Anizeto Zugasti (1904-1983), Imanol Irigoien (1940-), Juan Gorostidi (1940) idazleak, Eli Landa (1965-) eta Iñaki Martiarena “Mattin” idazle eta ilustralea (1967-).

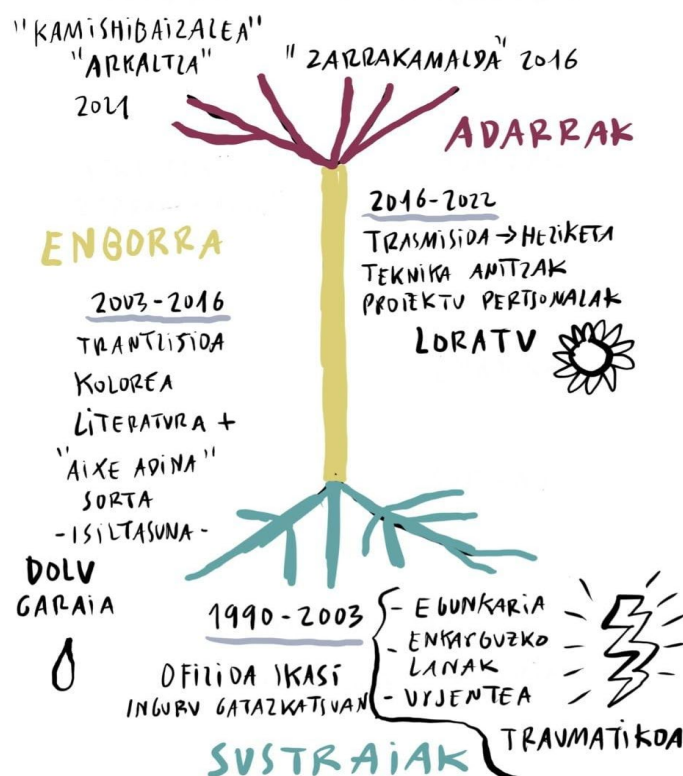
“Txirrita” eta Juan Jose Lujanbio bertsolariak, Indalecio Ojangurenen argazkian

Xabier Cañas - Norberak egina, CC BY-SA 4.0, (Wikipedia)

“Mattin”-ek konpromisoa du bere auzoarekin eta *Arkaltza* obrarekin, Altza mapan kokatu eta omendu nahi izan du. Aitor Odriozolak, *Irutxuloko Hitzan* egindako elkarrizketan esan zuen bezala, “oraindik ere Altzari buruz aurreiritzi asko daude; besteak beste, itsusia dela. Beharbada aurreiritzi hori deuseztatzeko guk geuk, bertan bizi garenok, lan bat egin behar genuen”. *Arkaltza* obrarekin gainera, “Mattin”-ek aldarrikatu nahi izan du Altzak ere baduela bere arte ondarea (Odriozola, 2022).

2.5. Iñaki Martiarena “Mattin”: Biografia.

Iñaki Martiarena Otxotorena artista altzatarra, 1967. urtean jaio zen Donostian. Informazio Zientzian lizentziatua, ilustrazio, komikigintza, umore grafiko, tailer eta haur eta gazte literaturako hainbat libururen idazle eta ilustratzailea da eta Galtzagorri elkarteko kidea da elkartearen sortu zenetik.

“Mattin”-ek 2022ko apirilaren 22ko elkarrizketa ostean egindako kronograma biografikoa

Ondoren “Mattin”-en garai bakoitzean geldialdia egingo da, izan dituen erreferenteak aipatuko dira eta bere ekoizpena garai horien arabera zerrendatuko da. “Mattin”-ek hiru garai bereizi ditu hiru izenekin desberdinduz, SUSTRAIK, ENBORRA eta ADARRAK:

SUSTRAIAK (1990-2003): Hasierako hau ofizioa ikasteko garaia da, ogibidean errotzeko balio izan dio. Lan horiek, batez ere prentsarako egindako binetak eta ilustrazio enkarguak dira. “Mattin”-ek berak esaten duenaren arabera, prentsan lan egitea presioaren aldetik oso konplikatu da, baina eskola modura ezinbestekoa izan da, bere obran produkzioaren aldetik eskatzen duenagatik. *Euskaldunon Egunkaria*-n lan egiteak teknologiatan aditua bilakatu zuen, izan ere, ilustrazioak modu digitalean egiten aurrenekoetakoa izan zen Euskal Herrian. Gaitasun horrek abantaila eman zion digitalizazio garaiazen hasieran. Beste ilustratzaileak eskuz jarduten zuten bitartean, berak lanak azkarrago aurkezten zituen eta askotan horrek enkargu gehiago izateko aukera eman zion.

Garai honetako erreferenteak bere obran, Thomas Rowlandson, Wilhelm Bush eta “Txiki” kontsidera daitezke.

Thomas Rowlandsonen *Lapurtutako musuak*, Wilhelm Bushen *Max eta Moritz* eta “Txiki”-ren *Txomin ikasle*

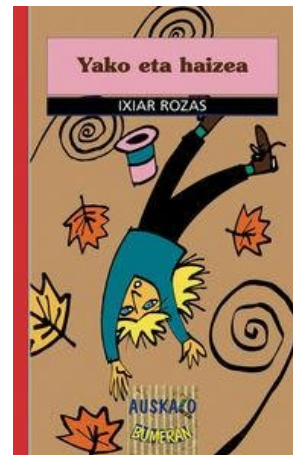
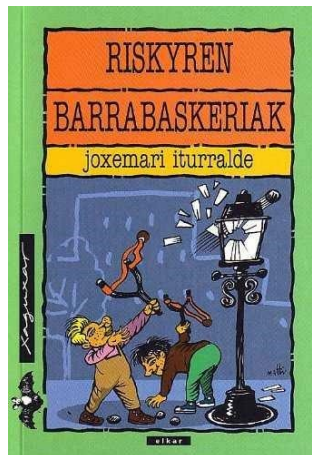
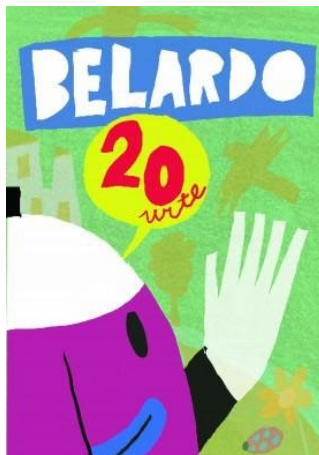
Garai honetako une garrantzitsuak eta ekoiztutako obrak kronologikoki ordenatuta:

- 1988 *Bokarta ikertzaile aparta* Andoni Tolosa “Morau”-ren gidoiarekin, *Argia* aldizkaria
- 1990 *Kattalingorri*, *Ipurbeltz* aldizkaria
- 1991 *No future no present*, *Entzun* aldizkaria
- 1991 *Irrintzia*, *Aizu* aldizkaria
- 1994 *Moko eta Karmele*, *Irutxulo* aldizkaria
- 1994 - 2000 *Euskaldunon Egunkaria* eguneroko binetak
- 1997 *Lapitz baten ibilerak* Maite Gonzalez Esnalek idatzia (Erein)

1997an "Mattin"-ek ilustratutako haur eta gazte literaturako lehen liburua

- 2001 - 2021 *Belardo* pertsonaia
- 1995 *Zulo Beltzean* Manu Gomez (Kakitzat)
- 1997 *Nire Kalea*, Pedro Alberdik idatzia (Erein)
- 1998 *Lapitz baten bilerak*, Maide Gonzalez Esnalek idatzia (Erein)
- 1999 *Ibaiko dama*, Jorge G. Aranguren (Erein)
- 2000 *Asilaketa*, Amaia Elozegi (Erein)
- 2000 *Risky eta bere lagunak*, Joxemari Iturralde (Elkar)
- 2001 *Risky eta bihurrikeriak*, Joxemari Iturralde (Elkar)
- 2001 *Yako*, Ixiar Rozas (Erein)
- 2001 *Ni ez naiz umea!*, Joxemari Iturralde (Erein)

ENBORRA (2003-2016): 2001. urtean Senegal eta Indiako bidaietan trantsizioa hasten da, bertako kolore, marrazkiak eta bertakoen izaerak eta *Euskaldunon Egunkaria*-ren itxiera, garai baten amaiera izan zen. Prentsarik irten eta pixkanaka koloreztatuz joan zen haur eta gazte literaturan murgilduz, proiektu pertsonaletarako trantsizio bat kontsidera daiteke *Haixe Adina* Cristina Enea Fundazioko ingurumen ipuin lehiaketa. 2009 eta 2016 urteen artean hurrek haurrentzat sortutako ipuinak ilustratu zituen, sorkuntzarako askatasuna izanik eta haur eta gazte literaturako sorkuntzan sakonduz.

Enborraren garaiko *Haixe adina* ipuin sorta

- 2004 *Ez naiz pegata hutsa!*
- 2004 *Jokin Galtxagorri*, Jesus Mari Txikiliku (Elkar)
- 2004 *Yako eta Lurra*, Ixiar Rozas (Elkar)
- 2005 *Metro bateko letrak*, Julen Gabiria (Elkar)
- 2005 *Gure mundu txikitik*, Patxo Zubizarreta, J. K. Igerabide, Arantxa Itrube, J.M Odriozola, Joxan Ormazabal (Elkar)
- 2006 *Ur-aparretan*, Karlos Gorrindo (Desclee de Brouwer)

¹ *Belardo* ilustrazioko erreferente bat da, 20 urte bete zituen 2021. urtean

- 2006 *Mattinen haserrea*, Antton Kazabon (Aizkorri)
- 2006 *Josu Azalaren abenturak*, Iñaki Zubeldia Otegi (Ibaizabal)
- 2006 *Alimaleko fantasiak*, Antton Dueso (Elkar)
- 2006 *Hogeita sei urte geroago*, Karlos Linazasoro (Auskalo Bumeran)
- 2007 *Olibia, Risky, Txop Suey eta Mohamed*, Joxe Mari Iturralde. (Elkar)
- 2007 *Txikimundi* Hainbat autore (Elkar)
- 2009 *Riskyren ipuin politenak* Joxe Mari Iturralde (Elkar)
- 2009-2016 *Haixe Adina* (Cristina Enea Fundazioa)
- 2010 *Patzikuren problemak*, Katixa Agirre (Elkar)
- 2010 *1002. gaua* Xabier Mendiguren (Pamiela)
- 2013 *Sua Itzali, hiria piztu*, Donostia Sutan 1813-2013
- 2015 *Txoriak ezkututzen zuena*, Ainara Saez (Autoedizioa)

Enberraren garaiko enkargu batzuk: *Patzikuren problemak*, *1.002. gaua*, *Sua itzali hiria piztu*

ADARRAK (2016-2022): Proiektu pertsonalak, heziketak eta koloreak markatutako garaia da hurrengo hau. “Mattin”-entzat loratze garaia da, haur eta gazteentzat margotzeaz gain idatzizko proiektuak garatu dituelako. Hainbat tailer eta erakusketa ere antolatu ditu Euskal Herritik. Garai honetan ematen den ezaugarrietako bat lehen aldiz 2013ko *Sua Itzali hiria piztu* lanean hasi zena “Mattin”-ek egindako tipografia izenburu bezala erabiltzen duena, eta garai honetan bere lan gehienetan ikusi daiteke.

- 2016 *Zarrakamalda* (Txalaparta)
- 2017 *Lore denda* (Portugaleteko XXXI. Komiki lehiaketako lehen saria)
- 2020 *Klak* (Zortziko)

- 2020 *Amona Tomaxa eta gizandia* Ixabel Agirresarobe (Noaua)
- 2021 *Amona Tomaxa eta sagarra* Ixabel Agirresarobe (Denonartean)
- 2021 *Hamazazpigarrenean aidanez*, (Udalbiltza)
- 2021 *Arkaltza* (Donostiako Euskara udal patronatua)
- 2021 *Kamishibaizalea* (Denonartean)

“Mattin”-en azken proiektuak

3. Metodologia

Elkarrizketen bitartez hasieran planteatutako helburu nagusiei helduko zaie metodologia kualitatiboan oinarrituz. Horretarako galderak diseinatuko dira bereziki jaso nahi den informazioa lortzeko eta *Arkaltza*-ren azterketa sakon bat eta ondorioetara heldu ahal izateko. Bi bloke handitan banatuko dira elkarrizketak, nahiz eta batzuetan elkarren arteko harremanak egongo diren, izan ere azkeneko helburua “Mattin”-en obran sakontzea da. Haur eta gazte literatura eta arte garaikidea aztertu eta gaur egungo egoera zein den ondorioztatzeko:

- Ana Hernandez, Altzako Tomasene Kultur Etxeko liburuzaina, elkarrizketatu.
- Maite Gurrutxaga, ilustratzailea, elkarrizketatu.
- Josean Fermin Gorosabel, artista, arte irakasle eta Gipuzkoako Artisten Elkarteko lehendakariorde ohia, elkarrizketatu.

“Mattin” artistaren inguruan sakontzeko:

- Andoni Tolosa “Morau” Idazle eta musikaria elkarrizketatu.
- Iñigo Landa, altzatar historialaria elkarrizketatu.
- Iñaki Martiarena “Mattin” elkarrizketatu.

*Planteatutako galderak eta elkarrizketen erantzunak eranskinetan daude ikusgai.

4. Arkaltza-ren azterketa

Arkaltza 2021. urtean “Mattin”-ek egindako album ilustratua da. Rafael Ruiz Balerdi margolariari egiten dio omenaldia, Ruiz Balerdiren arkatza auzoko arte garaikidea ezagutarazteko erabiltzen du “Mattin”-ek. Rafael Ruiz Balerdi 1974. urtean Herrerako eskola publikoan arte irakasle izan zen eta ordutik gaur egunera ekartzen du “Mattin”-ek margolariaren pasarte hura. Historia hori kontatzeko “Mattin”-ek Ane pertsonaia sortu du, ipuineko neska protagonista. Anek artistaren arkatza topatzen du eta liburuan dauden erreferente artistiko guztiak erakusteko erabiltzen du. Testuari dagokionez, “Mattin”-en ezaugarri aipagarriena izenburuan bertan ematen dena da: hitz jokoak (*Arkaltza* = Arkatza + Altza). Irakurketan aurrera eginda, askotan topatzen dira hitz jokoak, ez bakarrik izenburuan. Liburuak formatu panoramiko du (24 cm x 16.5 cm) eta tapa biguna dauka. Aurreko azalean, izenburua eskuz egindako tipografia informal batean agertzen da idatzita eta horren gainean Iñaki Martiarena “Mattin”, egilearen izena. Letra tipo hau “Mattin”-ek haurrentzako liburuetan maiz erabiltzen duena da eta bere ezaugarrietako bat, behean dagoen *Kamishibaizalea* liburuan ikus daiteke adibidez.

Kamishibaizalea eta *Arkaltza* liburuaren azalak

Bi pertsonaia garrantzitsu agertzen dira *Arkaltza* liburuaren azalean, Ane protagonista, eta Rafael Ruiz Balerdi margolaria. Azaleko ilustrazioaren atzeko planoan Altzako irudi ikonikoak adierazita daude, hasieratik istorioa toki zehatz batean kokatzeko; Herrerako zubia, Altzan gora doazen bidexkak, Altzako baserriak, San Martzial eliza eta udaletxea mendi tontorretan. Altzako hurrek erraz identifikatuko dituzten elementuak.

Kolorearen inguruan, esan daiteke pastel koloreak nagusi direla, ez bakarrik azalean baizik eta ilustrazio guztietan. Kolore horiek Ruiz Balerdiren obraren antzekoak suertatzen dira, paralelotasun bat topatu daiteke bi egileen paletetan. Teknikoki, nahiz eta ilustrazio digitala

izan, *gouachea* edo serigrafia tradizionalaren antza dauka. "Mattin"-ek erabiltzen duen estiloa arte garaikidean erabili ziren tekniketan oinarritzen baita. Aipagarriak diren ezaugarriak dira orban modura aplikatutako kolore lauak eta gainjarritako lerro beltzak, hor non detaileak adierazi nahi diren. Adibidez, azalean Altzako bideak, baserriak eta eliza lerro beltzean marraztuta daude, orban urdin-gorri baten gainean.

Rafael Ruiz Balerdiren obra bat eta *Arkaltza* liburuaren azala

Liburua irekitzerakoan formatu horizontala areagotzen da orrialde bikoitzetan irakurtzen baita. Lehen begiradan gauza ugari gertatzen direla ohartzen da irakurlea, izan ere formatu panoramiko honek aukera ematen du irakurketa luzea egiteko; hasierako begiratua, ondoren detaileetan zentratzea, eta, azkenean, testua bilatu eta irakurtzeko.

Testuak ez du espazio zehatzik, irudian gainjarrita agertzen da orrialde pare bakoitzeko, eta ez du irakurlearen atentzioa deituko lehengo begiradan. Irudia eta testua elkarrekintza osagarrian daudela esan daiteke, eskutik helduta doaz modu fresko batean. Autoreak irakurleak esfortzu bat egitea eskatzen du, disfrutatzen duen bitartean, testu eta irudiaren arteko hutsuneak betetzeko. Testua bakarrik irakurrita interpretazio desberdina egingo zen seguruen. Maite Gurrutxagak elkarrizketan dioen bezala (63. orrialdea) ilustrazioa proposamen bisual bat da, estetikatik haratago, narrazioa ondo kontatzean datza.

Lehenengo orrialde pareia

“Mattin”-en hitzetan, bere lana “paperezko zinema da” eta *Arkaltza*-k duen formatu honek laguntzen dio efektu hori lortzen. Formatu panoramikoarekin irakurlea paisaia horretan errazago murgiltzen da. Paisaia urdina da, kolore triste eta malenkoniatsua, ingelesez “blue” hitzak malenkonia tristura adierazten du.

Lehenengo orrialde hauetan Herrerako egunerokotasuna ikusten da; zubiaren azpitik trafikoa eta jendea oinez eta zubiaren gainetik, trena igarotzen. Denak plano desberdinetan baina errealitate berdinean elkarbizitzen. Testuak ere hori dio:

“Astelehena da,
autoek BRUNN BRUNN,
trena TRAKA TRAKA,
nik TAPA TAPA”

Astlehena dela aipatzeak egun normal bat dela adierazten du. Testua erraza da irakurtzen ikasten ari den haurarentzat, eta onomatopeiaren bitartez ulertzen da paisaia horrek adierazi nahi duena. Edonork uler dezake panorama zaratatsu baten aurrean gaudela, hitz gutxitan adierazita bada ere. Andoni Tolosak elkarrizketan aipatzen duen modura (68. orrialdea), bi zutabe bereizten dizkio “Mattin”-i, xamurtasuna eta ironia, askotan mundu naif batetara eramaten gaitu haurrekin identifikatzen duguna baina ez duela infantila izan beharrik. Irakurketa maila haurrentzat egokia da, baina helduentzat baita ere.

Hitzez gain, mugimendua eta hiriko bizitza transmititzen da era kartsu batez, komikietan erabiltzen den baliabide grafikoak erabiliz; adibidez, autobus eta kotxeek utzitako markak irudi zinetikoak dira, mugimendua adierazteko. Zineman edo argazkilaritzan, kamera baten obturadorea denbora luzez irekita egongo balitz bezala.

Hurrengo orrialde parean Ane protagonista agertzen da ezkerraldetik lehenengo planoan, jarraipen eta mugimendua adieraziz. Aneren besoak orrialdea zeharkatzen du eta irakurlearen begiak jarraitzen du mugimendu hori atentzioa objektu batean zentratuz: R.B. inizialak dituen arkatza gorria. Lengoia bisualean ezkerretik eskuinera irakurtzen dira irudiak, mugimendua adierazten delarik.

Bigarren orrialde parean

Orain arte urdin tonalitatea zuen paisaiari indarra eta energiarekin kontrastatuz, kolore hotz eta beroen arteko kontrastea. Hemen agertzen da Ruiz Balerdiri lehen erreferentzia R.B. letrekin. Arkatza, hemendik aurrera Aneren eskuetan agertuko da. Konposizioa anitza da, bi plano ezberdin aurkeztuz. Lehen planoan Ane eta arkatza eta atzean, plano general batean, Altzako edozein kaletako egunerokotasuna: jendea espaloian, kotxeak, txakurrak, etab. Irudiaren aldetik, urdina da kolore nagusia, kaleak ibaia dirudi, zinemako perspektiba nabaria da. Trazoari erreparatuz gero, oraingoan Javier Mariscal artista garaikidearen lana erreferentzia nabari da.

Javier Mariscalen marrazki bat

Testuari dagokionez, hitz jolasa erabiltzen da bi figura literarioen bitartez, errima eta galdera erretorikoak. Maiz errepikatzen den ezaugarria da “Mattin”-en haurrentzako literaturan, mota askotako jolasak hitzekin. Ana Hernandezek elkarrizketan komentatu bezala, (62. orrialdean) hitz jokoak dira “Mattin”-en testuen ezaugarri nagusiena, infantilak baina umore toke helduarekin.

“Espaloian lapitza,

Soinean du “R.B.” hitza.

Zer ote? Norena ote?”

Hirugarren orrialde parean Ane, protagonista, liburutegian dago interneten Ruiz Balerdiren inguruko informazioa bilatzen.

Hirugarren orrialde parea

Irudian, Ane pantailari begira eta Ruiz Balerdi lehen planoan pantailan, bi protagonisten aurpegiak lehenengo aldiz aurrez aurre agertzen dira.

Testuan Berriro ere hitz jolasa:

“Sarean aurkitu dugu:

Rafael Ruiz Balerdi.

Osoa da, ez erdi.”

Liburutegia izatea agertokia esanguratsua da, “Mattin”-ek liburu eta liburutegiekin duen harremana azpimarratzen delarik. Tomaseneko erabiltzailea da, eta Donostiako udal liburutegiekin erlazio handia dauka. “Mattin” oso presente dago Donostia Kulturaren bere erakusketak egin izan dira, liburutegian bere obrak daude eta batez ere oso erabiltzaile ona da (Ana Hernandez, 62. orrialdea).

Tomasene Liburutegiko, “Mattin”-en bi akuarela, Pío Barojaren 150 urteurreneko orri-markatzaileak eta *Aurpegrafiak* Okendo Kultur Etxeko erakusketa

Arkaltza-ko orrialde hauetan ere, garrantzitsuena eskuinean azaltzen da, elementu guztiak bertara eramaten gaituztelarik, liburutegiko mostradorea, zoruko marrak, liburutegiko erabiltzailearen posizioak eta batez ere berak eskuarekin seinalatzen duena da garrantzitsuena: Rafael Ruiz Balerdi.

Bi garai desberdinen jolasa ere nabari da, alde batetik Ruiz Balerdi Herreran irakasle izandako garai analogikoa ekartzen du “Mattin”-ek istorio honen bitartez (1974. urtea), bestetik, Anek interneten topatu duen informazioa liburutegiko ordenagailuan bilatzen (2021. urtea). Analogikoa eta digitala aurrez aurre. Koloreari dagokionez, pastel kolorea nagusi, zoruan azaltzen diren forma geometriko zuriak liburutegiko leihoetatik sartzen den eguzkia irekitako liburu baten formarekin eta Anek atzealdean duen itzal gorrixka, Arkatz gorriak

sortutako zirrara eta energiaren isla dira. “Mattin”-en obran oso garrantzitsua den beste elementu bat dago orrialde hauetan: Natura. Ane hiru landare desberdinez inguratua dago ordenagailu aurrean.

Orrialdea pasa eta hurrengoan, bi protagonistak agertzen dira elkarrekin, Ane eta Rafael Ruiz Balerdi. Balerdi *Herrera II* koadroa margotzen ari da, Herrerako paisaia.

Laugarren orrialde pare

Ane lehen planoan agertzen da Ruiz Balerdiren arkatza eskuan duela maisuaren obraz gozatzen, eta Ruiz Balerdi atzeko planoan ageri da, Altza koloretsu bat margotzen duelarik. Berriro ere hitz jolasa, hizkuntzaren erabilera ludiko eta sakona. Altzak jaso duen etorkinei erreferentzia:

“-Aurkitu duzue nire arkatza.

Muturrean, ikatza!

Hona HERRERA,

Ona, HARRERA!”

Orrialde pare honen erreferentzia artistiko garaikidea zuzena da. Izan ere, Rafael Ruiz Balerdik 1974ean Herrerako eskolako irakasle izan zeneko obra bat azaltzen delako. Herrerako eskolatik Altzako bista bat da.

Rafael Ruiz Balerdi *Herrera II* (60,5x48cm, 1974) eta "Mattin"-en ilustrazioa

Hurrengo eszenan, Ruiz Balerdi artista-irakaslea margotzen ari da. Protagonista nagusia margolaria da. Ez da argi gelditzen zuria argia edo mihisea den, baina dena delakoa atentzioa pizten du orrialde pare honetan. Inguruan, urdinez, itzalean, ikasleak begira. Bere atzean, Ane, margotzen ari denari begira.

Bostgarren orrialde pare

"Mattin"-ek hitzekin jolastea atsegin duela argi gelditu da, eta oraingo honetan aliterazioa erabiltzen du. Hitzen soinuekin jolasten du, alegia:

"MARRASKILOAK, eskola,
Herrerak, eskola.
Bertan nuen MARGOTU.
Neskamutilak ziren LILURATU.
Hori MARRA-PILOA!"

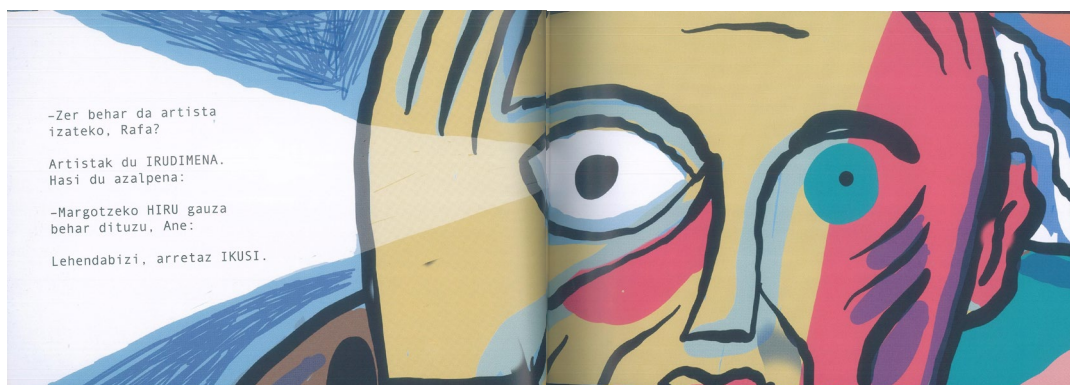
Ruiz Balerdiren estiloaren ezaugarri diren forma organiko eta kurbadunak erabiltzen ditu, kasu honetan, barraskiloa marrazteko.

Rafael Ruiz Balerdiren obra honetan kolore urdinak eta forma organikoak dira nagusi

Rafael Ruiz Balerdi koloretsu bat lehen-lehenengo planoan agertzen da hurrei artista izateko behar dena azaltzen, irudimena. Ilustrazioan eskuineko begiak du garrantzia gehien. Zinemari erreferentzia bat da, begirada proiektzio bat izango balitz bezala adierazi baitu “Mattin”-ek bere ilustrazioan. “Mattin”-ek elkarriketan dioten bezala, artista edo sortzailea ez da bera bakarrik, sortzaile pertsona isolatuaren mito hori hautsi egin behar da, eragina hor dago (72. orrialdea), horregatik arretaz IKUSI behar da lehendabizi.

Ruiz Balerdi gertuko pertsona bat bezala agertzen da, zentzu zabalean. Ilustrazioan oso gertuko plano eta testuan Rafa izenez deitua, abizenik gabe eta izan laburtuan.

Seigarren orrialde pare

“Zer behar da artista
izateko, Rafa?
Artistak du IRUDIMENA,
Hasi du azalpena:
-Margotzeko HIRU gauza
behar dituzu, Ane:
Lehendabizi, arretaz IKUSI.”

“Mattin”-ek testuan HIRU hitzarekin jolasten du oraingoan; Hiru gauza behar direlako artista izateko IRU-dimena, eta ilustrazioan Ruiz Balerdik hiru hatz ditu begi gainean, hiru gauza horiek azaltzeko. Beste biek in ikusi beharrekoa enkoadratzen duen bitartean, zine zuzendari batek egingo lukeen modura. Zinemarekiko beste erreferentzia argia bat, Buñuelen *Un chien andalou* eta Hitchcocken *Rear window* filmak dira, lehen plano eta begien garrantzia dela eta.

Un chien andalou eta *Rear window* filmeen irudi bana

Hurrengo orrietan ilustrazioak mugimendua adierazten du kolore desberdinak dituzten forma zinetikoekin. Kolore askotariko izpiak eta pertsonaiak harridura espresioekin, atzeraka egiten mugimendua adierazten dute. Paretan dagoen zaldia mugitzen hasi da eta kokaleku desberdinetan azaltzen da, paretatik ateraz. Irudi plano batetik bolumenera salto egingo balu bezala irakurlearengana gerturatzen da eta begirada zuzentzen du.

Zazpigarren orrialde pareak

Testuan Ruiz Balerdik emandako bigarren aholkua, zuriunean:

“-Gero, ikusitakoa BIZI.

-Hormatik irten eta trostan bizi-bizi!”

Erreferentzia artistiko ugari ulertu daitezke irudi honetan; Ekain kobako labar-pinturetatik Picassoren *Gernika*-ra, antzinatik arte garaikidera.

Ekain kobako *Pottokak* eta Picassoren *Gernika* (Wikipedia)

Picasso artista guztien imaginarioan dago eta erraza da erreferentzia hau topatzea. Kasu honetan “Mattin”-en ilustrazioan izua adierazteko modua, Picassok *Gernika*-n egin zuenaren antzekoa da: buruak atzeraka, besoak gora eta eskuak tentsioan irekita. Haur batek izu aurpergi eta gorpuzkera horiek ikustean zirrara hori erregistratzen du eta etorkizunean, Picassoren *Gernika* ezagutzen duenean, izu aurpegi horiek erlazionatu ditzake lehen aldiz ikusten ari den obra horrekin. Horrelako erlazioekin hasi daiteke haur baten kultura bisuala, kultur kodeak eta arte erreferentziak ikasteko prozesua.

Beste alde batetik, Altzako Los Boscos eraikinetako horma-irudiei egin behar zaie erreferentzia zuzena. Jose Luis Iriondok egindako horma irudian margotutako zaldiei

bereziki. Testuari erreparatuz, oraindik erreferentzia artistikoez zentzu handiagoa hartzen dute eta hobeto kokatzen da Altzako auzoan, margoak hormatik irten esaten duenean.

Los Boscos-eko horma-irudiak, ezkerrean, Luis Iriondoren *Zaldiak* detailean (Alta Historia Mintegia)

Los Boscos auzuneko bederatzi fatxadetan daude margotatuta horma irudi hauek. Esan bezala, Jose Luis Iriondok zaldiak marraztu zituen, baina Miguel Angel Alvarez, Julio Garcia Sanz eta Tomas Hernandez Mendizabal artistek ere parte hartu zuten 1989. urtean amaitu zen proiektu honetan. Pastel koloreak erabili ziren interbentzioetan inguruarekin mimetizatzeko helburuarekin, edo behintzat, deigarriegia izan ez zedin. Honakoak dira horma-irudietan azaltzen diren gaiak, besteak beste: Zurriola pasealekuko farola, arrantzontziak, pottokak, artea, ogibideak, kirolak eta euskal kultura dira (Altzako Historia Mintegia, 2020). Esan daiteke “Mattin”-en obran ere askotan errepikatzen diren gaiak direla: adibidez, zaldiko zuberotarraren interpretazio hau.

“Mattin”-ek Tomasene liburutegirako egindako enkargua, *Zaldiko zuberotarra*

“Mattin”-ek zaldikoa erabili du liburutegirarentzat egindako akuarela honetan irakurzaletasuna sustatzeko. Zaldiak, mugimendua, indarra, kemena eta ekintzailetasuna adierazi nahi du “Mattin”-en ikonografian. *Arkaltza*-n dioen testua liburutegian aplikatu

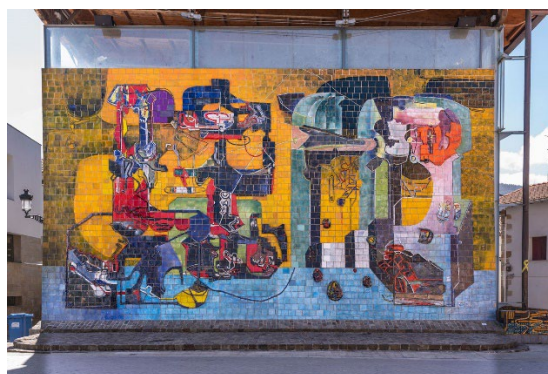
zitekeen: “Gero, irakurritakoa BIZI, Hormatik irten eta trostan bizi-bizi!”. Zaldiko zuberotarra, “Mattin”-en lanaren beste oinarri baten adierazlea da, euskal kultura eta euskara.

Hitz jokoak beste behin hurrengo orrialde pareko testuan, eta ilustrazioan Ane lehenengo aldiz margotzen ari da arkatza gorriarekin. Ane, Ruiz Balerdik irakatsitakoa aplikatzen ari da, ikusiz, biziz eta adieraziz.

Zortzigarren orrialde parea

Ruiz Balerdik aurreko orrialdetan egin duen bezala, orain Ane da Pasaiaiko paisaia margotzen ari dena, edo nahi duena egiten, “erretratua ala paisaia”, Ruiz Balerdi arterako libre sentiarazten diolarik. Aneren marrazkiak, Jose Luis Zumetaren influentzia dauka. Izan daiteke “Mattin”-en keinu bat, Zumetak 1974. urtean Pasaian egin zuen lanari, gaur egun desagertua dagoena.

Jose Luis Zumetak 1974. urtean Pasaiaiko portuan egindako lana eta garai bereko Usurbilgo murala (ARTIUM museoa)

“Mattin”-en obra ilustratuan natura presente egoten da, edo natura eta hiriaren arteko elkarbizitza. Zortzigarren orri pareko ilustrazioan deigarria da eguzki handia, testua kokatzeko erabiltzen dena. Bere azpian Uliia mendiaren silueta azaltzen da, eta azkenik bi

kaioek adierazten dute itsasoarekiko gertutasuna. Kontrapuntuan, Bidebieta auzoa bere dorre altuengatik identifikagarria.

“-Parean Pasaia.

Zer nahiago, Ane,

erretratua ala PAISAIA?

-Une LASAIA!”

Jose Luis Zumetak Pasaiaiko murala egin zuen urte berean, Rafael Ruiz Balerdik *Herrera I* obra margotu zuen. Herrerako eskolako irakasle zela margotutako mihisea da. “Mattin”-ek *Arkaltza*-n, obra horretan oinarritutako ilustrazioa erabiltzen du Pasaiaiko eta Mendiola arteko paisaia adierazteko.

Rafael Ruiz Balerdiren *Herrera I* (60,5x48zm,1974) eta “Mattin”-en ilustrazioa

Dikotomia hori, natura-hiria, nabaria da “Mattin”-en obran, baina batez ere, helduagoentzat egindakoetan. Altzak ere auzo bezala ezaugarri hori badauka, hiria eta naturaren arteko zubi bat da. *Arkaltza*-n ikusi daitekeen bezala, Altzako paisaian eraikin altu, auto eta trenen zaratarekin batera, eguzkia, mendiak eta itsasoa daude. “Mattin”-ek elkarrizketan komentatu bezala, artista askori pasatzen zaie, talka horretatik sortzen da sormena. Bi harri horien txinpartatik sortzen da dena (72. orrialdea)

“Mattin”-ek bere obra askotan adierazi du natura eta hiriaren arteko elkarbizitza hori, ikusi daiteke adibidez 2011an *Altza hautsa kenduz XI* liburuarentzat egindako *Artzaia*-n.

Artzaia (2011), *Altza hautsa kenduz XI*, liburuarentzat egina

Hurrengo eszenan, bederatzigarren orrialde parean, Ane eta Rafa jada lagun bihurtuta, elkarrekin daude Anton Mendizabalen *Lau haizetara* eskultura heltzen, zutik jartzen ariko balira bezala, edo zuhaitz baten enborra baltiz bezala laztantzen. Atzean, Altzako udaletxe izandako eraikinak eta elizak osatzen dute paisaia. Ondarea eta arte garaikidea bertan elkarrekin.

Bederatzigarren orrialde parean

Testuan berriro gogoratzen dira irudimena edukitzeko beharrezkoa dena: ikusi, bizi eta, azkenik, adierazi. Hitz jolasa eskulturaren izenak ematen du. *Lau haizetara* da eskulturaren izena, baina baita bere kokapenarengatik hartu duen izena, Lauaizeta parketik gertu, eta lau

haizetara eta ozen esan nahi dutelako azkeneko urratsa arterako adieraztea dela. Lau haizetara zabaldu Imanol Larzabalek kantatzen zuen moduan:

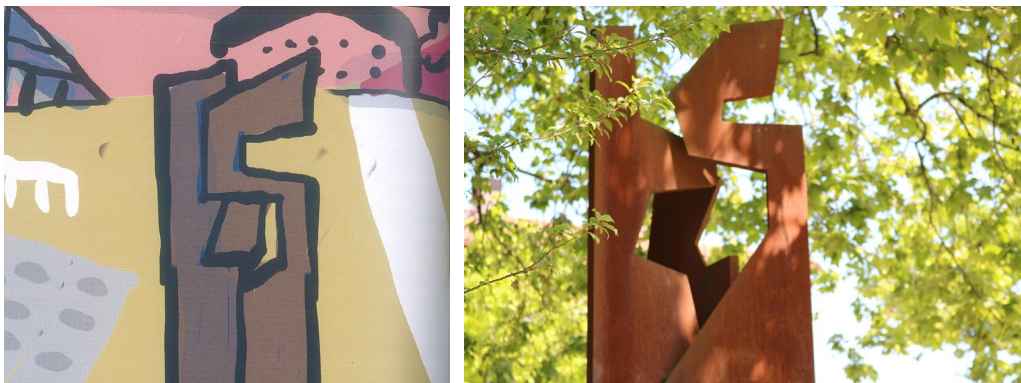
“-Lehenik IKUSI, gero BIZI,

eta azkenik, Rafa?

-Azkenik, ADIERAZI.

Lau Haizetara adierazi!”

Mendizabalen eskultura hiru xafraz osatutako metalezko obra bat da. Altzairuzko xafrak elkartu egiten dira eta euren artean lauburu bat osatzen dute. Altzairu hau euskararen sakoneraren metafora bat da. Altzako erdigunean dago, San Martzial plazan eta Bizarrain Elkartek, 2006. urtean, euskaldun berriak omentzeko enkargu bat da.

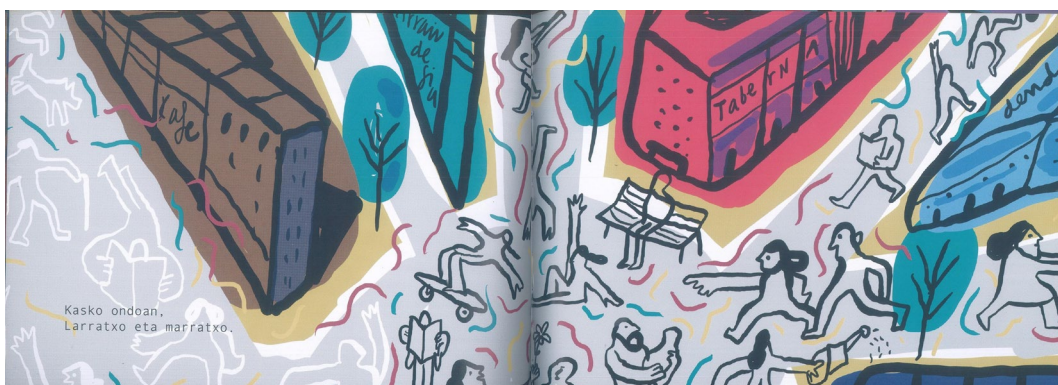
“Mattin”-en ilustrazioa eta Anton Mendizabalen *Lau haizetara* eskultura

Altzak, esan den moduan, urteak daramatza etorkinak jasotzen baina aldi berean euskara galtzen joan da. Horregatik, altzatarrentzat garrantzitsua da obra honen esanahia eta animatu nahi dituzte euskaraz ikastera. Luis Mari Ralla, Bizarrain Elkarteko kideak, honakoa adierazi zuen inaugurazio ekitaldian:

“Urteak pasa dira, historiari gabe geratu den udalerri ohi honetatik, euskal gune bakan batzuk sortu zirela: gau-eskolak, ikastola, euskaltegiak, gizarte erakundeen egoitzak etab, jaio eta gerora urrats irmoak eman ondoren sendotze egoera igaro direnak; guztiak helburu berberarekin: euskara sustatu eta normalizazioaren bidean jarri...”

“Mattin”-ek kezka bera adierazi zuen elkarriketan (72. orrialdea) euskara eta natura elkarrekin lotuak doaz, bata zein beste galtzeak bestearen galera dakarrela dirudi.

Altzako erdigunetik Larratxoko bizimodu urbanora egiten du salto hamargarren orrialde pareak osatzen duen paisaian: kafetegiak, tabernak, patineteak eta jendea nonahi. Gertu daude bi tokiak, baina egoerak guztiz desberdinak dira. Horrelakoa da Altza. Testuan errima Larratxo eta marratxo hitzen artean. Marrak erabiltzen dira Larratxoko mugimendua adierazteko eta hor ere paralelotasun bat ikus daiteke ilustrazio eta hitzen artean. Ilustrazioan, grisaren gainetik koloredun hiru eraikinak barkuak bailira bezala agertzen dira, grisezko ozeano baten gainean. Fermin Gorosabelek elkarrizketan (65. orrialdean) dioen moduan, artista on batek gai izan behar du bere bizitzan teknikoki gauza zailenak eta konplexuenak egiteko, baina gero bueltatzeko bidea ere egin behar du; ikasitakoaren guztiaren artean esentziara bueltatzeko, sinplifikatzeko gai izatea alegia. Forma sinple horiek Larratxon marrekin nahasiz ikusi daitezke hurrengo orrialdeetan.

Hamargarren orrialde parea

“Kasko ondoan,

Larratxo eta marratxo.”

Marratxo horiek Keith Haring artista amerikarraren estiloa ekartzen du burura, berak ere mugimendua adierazteko baliabide berdina erabiltzen baitu.

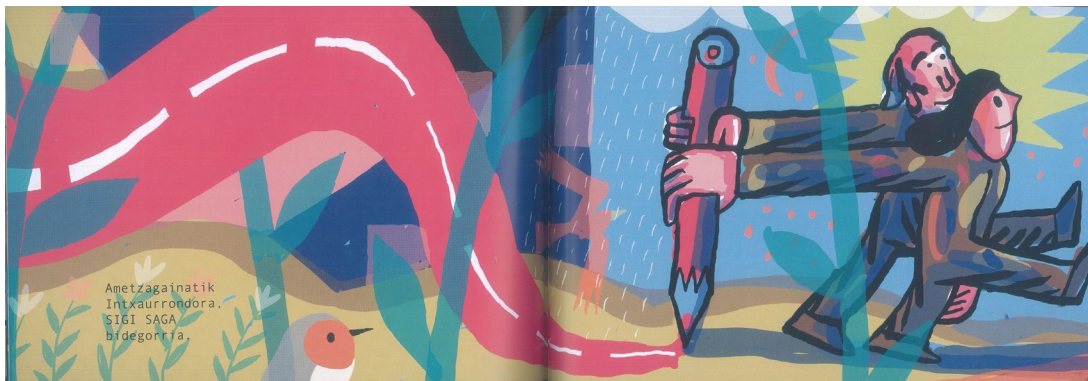

“Mattin”-ek Altzako toki desberdinak irudikatzen ditu bere obretan, eta Larratxon topatu daitekeen dinamismoa eta aniztasuna ongi irudikatzen du. Adibide bat da *Larratxo Blues*, nahiz eta txuri beltzean kasu horretan, Larratxoko dorreak, aldapak, jendea, trafikoa eta abar azaltzen dira.

Larratxo Blues (2007), *Altza Hautsa* kenduz IX, liburuarentzat egina

Hurrengo orrialde parean, Larratxotik irten eta Ametzagainatik Intxaurrendoraino iritsi dira dira Rafa eta Ane, bidea gorriz koloreztatuz. Testuak hala dio:

Hamaikagarren orrialde parean

“Ametzagainatik

Intxaurrondora,

SIGI SAGA

Bidegorria”

Altza eta Intxaurrondo lotzen dituen bidegorria, sormen eta espresio artistikoaren bidea da *Arkaltza*-n. Arkatza eskuan dutela aurrera doaz Ane eta Ruiz Balerdi elkarrekin bide hori sortzen, euripean edo eguzkitan, artearen bihurtuneak marrazten. Oso sinbolikoak eta espresionistak dira bi orrialde hauek.

Ruiz Balerdi bezala, naturak “Mattin”-en obran garrantzi handia izan du, Ruiz Balerdik informalismo organikoa izan zuen bezala, “Mattin”-ek sinbolismo eta espresionismoan antzeman daiteke. Iñigo Landak elkarriketan dioen bezala (69. orrialdea), “Mattin”-ek duen jarrerak, Ruiz Balerdirekin parekotasuna dauka, *Arkaltza* proiektuan erakutsi duen bezala: arkatza eskuan sormenari eta espresioari bideak zabalduz, eta esperientzia pertsonal horren gizartearen arteko harremana, hezkuntzarekiko kezkan eta inguru sozio-politikoarekiko konpromezuan ikus daiteke. Lan egiteko erari buruz, Maite Gurrutxagaren iritziz (65. orrialdea), bere lan egiteko era instintiboak, oso freskoa egiten du bere obra, denborarekin garatu den bere bizipenetatik sortua da eta aldi berean freskoa izaten jarraitzen du.

Bidegorriak Intxaurrondora ekarri du bikotea, eta hamabigarren orrialde parean Koldobika Jauregiren *Formak hazkuntzan* eskulturaren parean egin dute etenaldia. Eskultura hau oso bertikala da, zutarrak falikoa, eta biribilgune baten erdian kokatuta dago, ilustrazioan bezala kotxeak inguratzen dutela. Auzotarrek, agian ohituta, ez diote erreparatzen baina Ane eta Rafa bai, gutxi definituta dauden forma organikoak dira bata bestearen gainean. Ikuspuntu

ugari ditu obra honek, eta hodeiak begiratzen dituenak bezala, bakoitzak forma desberdinak aurki ditzake.

Hamabigarren orrialde pare

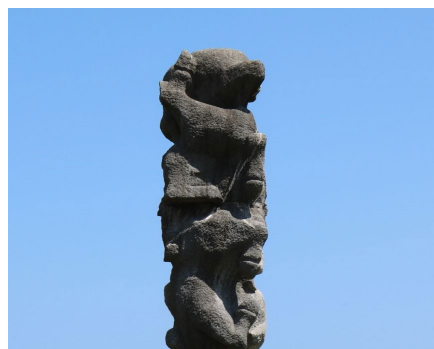
Ez hain deigarria baina orrialde pare honetan ere Agustin Ibarrolaren *Siluetak* obra ageri da, beheko ezkerreko erpinean. Eskultura hau ere Intxaurrondon dago, bestearekiko nahiko gertu, eta euren arteko elkarrizketa bat sortzen da. Testuak honakoa dio:

“Biribilgunean zutarria

TENTE TENTE

Zaldiak dirudite.”

Rafa eta Anerentzat biribilgunean dagoen zutarrian dauden formak zaldiak dirudite. Ulertzen da berriro errepikapena dagoela Rafael Ruiz Balerdiren mezua indartzen duen irudia dela zaldia, “ikusitakoa bizi, hormatik irten eta trostan bizi-bizi”. Mugimendua behar da artista izateko; bizi beti begiak irekita eat ikusi eta ikasitakoa ondoren aplikatzeko.

Agustin Ibarrolaren *Siluetak* eta Koldobika Jauregiaren *Formak hazkuntzan*

Koldobika Jauregiren *Formak hazkuntzan* 1994tik Zarategi pasealekuan kokatua dago. Pieza zoomorfikoz osatutako 8 metrotako totem bat da. Auzo berria hornitzeko, Donostiako Udaleko enkargu bat da. Koldobika Jauregiren obra gehienetan, Ruiz Balerdi eta “Mattin”-en lanetan pasatzen den modura, naturarekin erlazio zuzena duten obrak dira.

Agustin Ibarrolaren *Siluetak* 1992tik Zarategi pasealekuan kokatua dago, bestetik 500 bat metrora. Eskultura hau auzoarekin batera diseinatutakoa da. Ibarrola eta arkitektoak elkarlanean sortutako obra da. Eusko Jaurlaritzaren enkargua izan zen eta 8 metrotako zabalera duen altzairu herdoilduzko sei xafra dira. Siluetak moztuta daude itzal eta argiekin sortutako efektuak itzal antzerkia gogora dezake.

Hurrengo orrialdetan arte garaikidetik kaleko artera egiten da jauzia. Goiko bista batean Ane, *skate* baten gainean, eta bere atzean Rafa horma-irudi edo graffiti bat margotzen azaltzen dira. Graffiti horretan hitz-jokoa: Txirrita + Art = Txirritart.

Hamahirugarren orrialde parean

Arkaltza-n erakusten ari da Altzaren aniztasuna eta kasu honetan, bi garai desberdin elkarrekin jartzen dira. Alde batetik, gaur egun hormetan nahiko arrunta den arte urbanoa (graffitia) eta, bestetik, tradizioa, Txirrita bertsolariak adierazten duena eta suposatzen duena Altzako auzoan.

Badirudi kasu honetan paperak aldatu direla, Ane erakusten ari zaiola maisuari arte modernoaren beste teknika batzuk, pintzela eta arkatza utziz aerosolak hartzeko. Hitz jolasean hitza eta pizza errima ematen da. Ulertu daiteke alde batetik gaurko kulturari lotuta doala pizza, gazteen artean batez ere, baina baita uler daiteke euskaratik “hitz eta pitz”, Ane eta Ruiz Balerdiren elkarriketari erreferentzia eginez. Albumean zehar gauza mordoa kontatu baitizkiote elkarri:

“Horman hitzak:

Non dira pizzak?”

Azkenik, badirudi horma bizirik dagoela, eta hala daude batzuetan hirietan, baina aurpegia dauka eta entzuten ari da Ane eta Ruiz Balerdiren elkarrizketa. Esan ohi den bezala, hormek hitz egingo balute, zenbat gauza kontatuko lituzkete?

Gaua da hamalagarren orrialde parean eta *Arkaltza*-ren bidea amaitzen doala adierazten duelarik. Rafa eta Ane teleskopioan zeruari begira eta zeruan Ruiz Balerdik artea egiteko utzitako mezua: ikusi, bizi eta adierazi.

Hamalagarren orrialde parea

Errimak eta onomatopeiak testuan eta HIRU zenbakia, “Mattin”-en obra honetan askotan errepikatu dena:

“DIZ-DIZ.

Ikusiz, biziz eta adieraziz.

DIZ-DIZ.”

Zarrakamalda liburuan antzeko baliabide bat dago, helduentzako tratamenduarekin, zuri beltzean eta kontrako mezuarekin: ezina, amorrua eta izua. Aurreko orrietan esan bezala, Irudia eta irudimena erro beretik datoz, eta hiru zenbakiarekin hitz eta kontzeptu jolas hau erabili du. IRUDIMENA, HIRU.

Zarakamalda obraren sekuentzia bat

Hainbat alditan errepikatu da *Arkaltza*-n Ruiz Balerdiren mezua, azken finean “Mattin”-en mezua dena: Artista izateko irudimena behar da, ikusi, bizi eta adierazi. Begiekin ikusi, bihotza dantzan jarri eta eskuekin lan egiteko beldurrari uko egin:

Arkaltza-ko begia, Zarakamalda-koa eta Gernika-ko argia

Anek, aurpegia kolorez bete duelarik, *Arkaltza*-ren bidea marrazten digu azkeneko orrietan Ruiz Balerdiren arkatzarekin. Ipuinean zehar egin duen bidea, Altzako arte garaikidearen bidea da. Ruiz Balerdik 1974. urtean Herrerako eskolan eman zuen ikastaroan hasita, Los Boscos eko horma irudietatik pasaz eta azkenik, Altzako eskultura nagusietan etena eginez; *Lau haizetara*, *Formak hazkuntzan*, *Siluetak* eta *Monolitoa*. Auzoko arte garaikidearen obrarik esanguratsuenak azaldu dira *Arkaltza* liburuan eta azkeneko orrialdean zerrendatzen dira egileen izenekin batera:

Hamabostgarren orrialde pareia

“Artelan hauek izan ditugu gogoan:

Herrera: Rafael Ruiz Balerdi.

Lau Haizetara: Anton Mendizabal.

Los Boscos: Tomás Hernández Mendizabal, Julio García Sanz, José Luis Iriondo eta Miguel Angel Álvarez.

Formak hazkuntzan: Koldobika Jauregi.

Siluetak: Agustin Ibarrola.

Monolitoa: 57 taldea.”

Irudian Arkaltza-ren bidearekin batera jatorrizko artelanak

Atzeko azalean, fondoko kolorea urdin elektrikoa da, eta irudi finekin agertzen dira errepikatuta daude arkatzezko enborrak dituzten zuhaitzak. Ane eta Rafael Ruiz Balerdiren irudian lerro beltzarekin *Arkaltza* idazten bien artean, Ruiz Balerdik pintzela eta Anek arkatza.

Atzeko azala

Anek Ruiz Balerdiri galdera bat egiten dio

-Zer da ARTEA?

Ruiz Balerdik Aneri erantzun.

-Begiaren ATEA.

Liburu askotan gertatzen den bezala, barneko kontraportadan *Arkaltza* liburuari dagokion laburpena edo sinopsia irakurtzeko gonbita egiten duena:

“1973. urtean Rafael Ruiz Balerdik pintura irakatsi zuen Herrerako eskolan. Irudimena eta HIRUdimena behar omen dira sortzeko. Zer ote da HIRUdimena? Aldapatsua, bihurria eta estua da ARKALTZA-ren bidea. Bukaera, zabala eta ordeka da ordeka. Bidea egiteko prest?”

Arkaltza proiektuaren beste ardatza kamishibai jardura da. Kamishibaia *Arkaltza*-ko istorioa eskoletan lantzeko jardura da (Odriozola, 2022). Kamishibaia zer den ulertzeko, “Mattin”-en beste lan bat irakurri eta begiratzea gomendagarria da; *Kamishibaizalea*. *Kamishibaizalean* azaltzen da teknikan japoniarra zertan datzan.

Liburuaren azalean kamishibaia zer den azaltzen da ilustrazioaren bidez

Kamishibaia hitzak japonieraz, paperezko antzerkia esan nahi du. Teknika hau oso erabilia da Japonian hurrei ipuinak kontatzeko. Ipuinak era teatralizatuan kontatzen dira eta horretarako butai izena duen antzokia erabiltzen da. Butaia egitura finkoa da eta kontalariak agertoki horretan margotutako laminak aldatzen joango da narrazio aurrera egiten duen heinean, pasarte desberdinen paisaiak aldatuko balira bezala. Laminaren atzeko aldean ipuinaren testua idatzia azaltzen da maiz, ipuin kontalariak irakurri dezan.

“Mattin” liluratuta sentitzen da teknika honekin eta *Arkaltza*-ren kamishibaia ere sortu du, eskoletan hurren aurrean kontatzeko.

Irudian *Arkaltza*-ren kamishibaiaren azal

“Mattin” kamishibai bat lantzen eskolan (Artistak emandako argazkia)

Arkaltza liburuko orrialde pare bat

Formatu aldetik desberdintasuna nabaria dago liburua eta kamishibaiaren artean. Kamishibaiak 4:3 formatua du eta liburuak, berriz, formatu askoz panoramikoagoa orrialde bikoitzetan irakurtzen eta begiratzen delako.

Arkaltza-ren kamishibaierako sortutako momentu berdineko lamina

5. Ondorioak

Literaturaz gozatzeko ahalmena gizakioi dagokigu, jaiotzen garenetik hasten gara literaturaz inguratzen, hasieran ahozko literaturaz eta pixkanaka hitz idatziak etortzen dira. Irakurtzen ikastea prozesu bat da eta prozesu horretan ilustrazioak dira bidelagunik onenak. Ilustratzaileen lana ez da erraza ordea, testua jaso eta jantzi egiten dute begi-bistakoa ez den hori interpretatu eta transmititzeko.

“Mattin”-ek hiru hamarkada daramatza ilustrazioaren munduan eta denbora horretan sormena eta heziketa bisuala sakonki lantzeko beta izan du: prentsa, narratiba, komikia, tailerrak, erakusketak eta abar luze bat egin izan ditu bere bizitza profesionalean. Bidaia horrek balio izan dio orain den artista osoa izateko, bere hitzetan, “loratze” garai batean kokatzen du bere burua. *Arkaltza* da osotasun horren erakusleihoa.

Nahiz eta 30 urtez toki askotan lanean jardun duen, “Mattin”-ek, *Arkaltza*-n, bere auzoari, Altzari, egiten dio omenaldia. Altzak izandako pasarte bat baliatuz, Rafael Ruiz Balerdi irakasle izan zenekoa, bertan dagoen arte garaikidea ezagutarazteko *Arkaltza*-ren bidea asmatu du. Horretaz gain, Kamishibai teknika japoniarra ere garatu du, *Arkaltza*-n kontatzen den istorioa bertako eskoletan lantzeko.

Azkar eta inpultsoz sortzea “Mattin”-en gaitasun bat da, eta horrek bere lana ezaugarritzen duen freskotasuna eta indarra dakar. Lan egiteko modu horrek ate asko ireki dizkio “Mattin”-i. Lanen garapenean inpultsiboa izaten jarraitu du, baina bere proiektuak beste heldutasun batekin garatu ditu azkenaldian.

“Mattin”-ek bere ibilbidean erreferente ugari izan ditu eta bere obran intuitiboki batzuetan, kontziente beste batzuetan, azaleratzen ditu. Ibilbide luze horretan ere, artistak bere teknika garatzeko aukera izan du, perfektionatzeko aukera. Fermin Gorosabelek bere elkarrizketan dioten moduan, artista on batek gai izan behar du bere bizitzan teknikoki gauza zailenak eta konplexuenak egiteko, baina gero bueltatzeko bidea ere egin behar du; ikasitakoaren guztiaren artean esentziara bueltatzeko, sinplifikatzeko gai izatea alegia. “Mattin”-ek joan-etorri horretan bere estiloa aurkitu duela esango nuke. Esentzia horretara ez da heltzen bakarrik irudiekin, testuarekin berdina lortzen duela esango nuke: “Mattin”-ek ez du hitz asko behar *Arkaltza*-n kontatzen duen istorioa kontatzeko. Hitz-jokoek ere literaturaren jatorrira etortzen laguntzen dute, ahozko literatura horretara. “Mattin”-ek, idazlea den aldetik ere, bere testuetan lortzen du irakurketa erakargarria eta entretenigarria egitea hainbat hitz-joko eta

errima erabilita. Idazkera inteligente eta jolasti horrek ez da bakarrik haur eta gazteentzat deigarri gertatzen, baizik eta helduak ere harrapatzen dituela.

Arkaltza-n lantzen den gaietako bat arte garaikidea da. Gai konplexua suertatu daiteke haurrei zuzenduta dagoen liburu baten ildo nagusia izateko, baina gure inguruan dagoen errealitate bat da. *Arkaltza*-n, alde batetik GAUR taldeko kide izandako Rafael Ruiz Balerdi da protagonista, eta bereziki Herreran emandako klaseak ekartzen ditu hizpide. Bestetik, auzoan dauden eskultura eta artelan garaikideetan arreta jartzen du, eta haurrek horietaz ohartuko dira.

Hau guztiarekin esan nahi da “Mattin” artista konprometitua dela, bere inguruaz arduratzen dena, artean eta hezkuntzan aktiboki parte hartzen duena. Gainera bere lanetan bezala, intuitiboki eta era naturalean aurrera eramaten du konpromiso hori. XX. mendeko arte garaikidea ezinbestekoa da “Mattin”-entzat eta euskal gizartearentzat oro har, etorriko diren belaunaldiei erakutsi behar zaiona. Garai hartan, XX. mendeko 70. Hamarkadan, artista euskadunek lan itzela egin zuten kulturaren alde eta hezkuntzaren alde, maila internazionalen ere balioztatzen dena. “Mattin”-ek, bere modura, omendu egin ditu *Arkaltza* obran.

RAFAEL, EZ SANZIO, RUIZ BALERDI

*Leonardok ez balu pintatu
Giocondaren irri urrutia
Michelangelok utzi balu,
Bere Sibila
sudur gabe,
Diego Velazquezek erantzi bailitu
bere maiestate, Gaztelako
erregearen
zangoetatik
galtza-erdiak
eta jausi balira
Sena-ondoko,
Tiber ondoko,
Manzanares-ondoko
haurretara,
ez ziren izanen
ez Leonardo,
ez Michelangelo,
ez Velazquez
ezpada Ruiz Balerdi
Zeren honen burua
ez den hain ongi koadratzen
administrazio kontseiluetako
jeometria rektilinean
eta haren mintzaera*

arrotz egiten baita
kontseilari jaun prudenteen belarri zuhurretan.

Hobeki ikusten da

Herrerako eskola nazionaletan

edo

Amezketako ikastolan,

nola bertan ikasten dute

umeeak

zer aldi dagoen ferdetik gorrira,

mugimentuen eta masen direkzioa

Gabriel Aresti

Erreferentziak

Aguado Molina, M. & Villalba Salvador, M. (2020). La ilustración como recurso didáctico. *DEDiCA. Revista de Educação e Humanidades*.

Agirre, I. (2010, Azaroa). Sobre los usos del arte en la escuela infantil. In I Congreso Internacional Arte, Ilustración y Cultura Visual en Educación Infantil y Primaria: construcción de identidades (pp. 35-45).

Altzako Historia Mintegia (2020ko maiatzaren 25a). Altzapedia. Los Boscos auzuneko horma-irudiak. <http://www.altza.eus/?p=8243>

Artium (2010). La ilustración en los libros infantiles [on line]. *Artium Museoa DokuArt, Biblioteca y Centro de Documentación*. <https://catalogo.artium.eus/dossieres/4/cuentos-imaginados-el-arte-de-la-ilustracion-infantil-en-construccion/introduccion/la-il#:~:text=La%20importancia%20de%20estas%20ilustraciones,personalidad%2C%20ejercit an%20la%20imaginaci%C3%B3n%2C%20la>

Colomer, T. (2002). *Siete llaves para valorar historias infantiles*. Fundación Germán Sánchez Ruipérez.

Durán, T. (2005). Ilustración, comunicación, aprendizaje. *Revista de Educación*, (núm. Extraordinario), pp. 239-253.

Etxaniz, X. (1997). Haur eta Gazte literatura. Kontzeptuaren definizio baten bila. Pamiela.

Etxaniz, X. (2001). *Literatura eta haurren mundua*. Hik hasi.

Freinet, C. (1997). Técnicas Freinet da escola moderna. Técnicas Freinet de la escuela moderna. Vigo: Xerais de Galicia, 1997.

Huércanos, J. P. (2021). Grupo GAUR. Arte y construcción colectiva GAUR taldea. Artea eta eraikuntza kolektiboa 1965-1967. Fundación Museo Jorge Oteiza eta Kutxa Fundazioa.

Larragueta Arribas, M. (2019). El libro-álbum premiado: análisis crítico de las ilustraciones en el panorama español 2000-2017. *Revista Prisma Social*, (25), pp.299-315.

Lopez Gaseni, M. (2008). Ereditu narratiboen manipulazioa Harry Potter-en saileko liburuetan. *Revista de Psicodidáctica*, 13(2), pp. 45-51.

Martínez Artola, Alberto; Martínez Artola, Alberto. Ruiz Balerdi, Rafael. Auñamendi Entziklopedia [on line], 2022. Eskuragarri hemen: <https://aunamendi.eusko-ikaskuntza.eus/eu/ruiz-balerdi-rafael/ar-122375/>

Moya Guijarro, A. & Pinar Sanz, M. (2007). La interacción texto / imagen en el cuento ilustrado. Un análisis multimodal. *Ocnos: Revista de Estudios sobre Lectura*, (3), pp. 21-38. <http://www.redalyc.org/articulo.oa?id=259120376002>

Obiols Suari, N. (2004). Mirando cuentos. Lo visible y lo invisible en las ilustraciones de la literatura infantil. Editorial Laertes.

Odriozola, A. (2022ko apirilaren 22a). Altzan arteak ihes egiten du izaera elitistatik. *Irutzuloko Hitza*. <https://irutxulo.hitza.eus/2022/04/22/altzan-arteak-ihes-egiten-du-izaera-elitistatik>

Onandia Garate, M. (2016). La escuela experimental de Elorrio. *Astola*, (10), pp. 118-133.

Lareau, C. (1977, Azaroa 3-9). Balerdi o atreverse al desastre. *Punto y Hora de Euskal Herria*, pp. 22-25. https://www.euskalmemoriadigitala.eus/applet/libros/JPG//212790/1977_11_03/212790_1977_11_03.pdf

Sarasola, B. (2021ko ekainaren 6a). Literatura en euskera: lo que no hay (y lo que hay) en castellano. *CTXT Contexto y Acción*, (273). <https://ctxt.es/es/20210601/Culturas/36279/libros-euskera-traduccion-aramburu-patria-atxaga-elorriaga-sarasola.htm>

Viar, J. (1993). *Balerdi. La experiencia infinita [Catálogo exposición]*. Editorial: Sala Rekalde - Koldo Mitxelena.

Eranskinak

Ana Hernandez, Altzako liburuzaina:

Ana Hernandez, Tomasene - Larratxo liburutegietako liburuzaina da. 20 urte daramatza bertan eta oso ondo ezagutzen du auzoa, auzoko bilakaera eta, auzoko liburuen mailegutza eta erabiltzaileekin tratu zuzena du. Horretaz gain, liburutegian egiten diren jardueren arduraduna da.

Ana Hernández Tomasene liburutegian “Mattin”-en koadroak atzean dituela

- Nola ikusten duzu HGL ren egoera? Zein izan da bere bilakaera zure ustez?
- Zergatik uste duzu kostatzen duela haurrak literaturara erakartzea?
- Zeintzuk dira orain gehien mailegatzen diren HGL ko liburuak?
- Nola da hizkuntzarekiko joera auzoan HGLn?
- Erabiltzaileen artean joera desberdinak antzeman al daitezke?
- Adinean familiarekin etortzetik bakarrik etortzeko trantsizioa nola izaten da?
- Zein da “Mattin”-ek Altzako liburutegiekin duen erlazioa?
- Zer goraipatuko zenuke “Mattin”-en obran?
- Zeintzuk esango zenuke direla “Mattin”-en ezaugarriak?
- Garapenik ikusten duzu “Mattin”-en obran?

Maite Gurrutxaga, ilustratzailea:

Maite Gurrutxaga Ilustratzaile amezketarrak 2008tik darama ilustrazioaren munduan. Joseba Sarrionandia, Juan Kruz Igerabide edo Mariasun Landaren obrak ilustratu ditu beste askoren artean. 2009an Etxepare saria eta 2014an Euskadi saria jaso zituen.

Maite Gurrutxaga elkarrizketa ostean

- Uste duzu beharrezkoa dela ilustrazioa haur eta gazte literaturan?
- Nolakoa da zure lan egiteko prozesua?
- Irudiak istorioa kondizionatzen duela uste al duzu?
- Ilustrazioak arte plastikoen eragina duela deritzozu? Arte garaikidearena?
- Nola definituko zenuke "Mattin"-en ilustrazio lana? teknika eta estilo aldetik?
- "Mattin"-ek dio, gaur egungo ilustratzailea testuari osatzen diona izan beharko lukeela. Zuk berdin pentsatzen duzu?
- *Arkaltza*-n, Ilustrazioarekiko erreferentziarik ikusten diozu? Arte garaikidearenak?

Josean Fermin Gorosabel, artista eta arte irakaslea:

Hamarkada asko daramatza artista bezala lanean, museo eta arte-zentro ugaritatik igaro da, horien artean Donostiako San Telmo Museoa, Liburutegi Nazionala, Bilboko Arte Ederren Museoa edo Arte Seriatuaren Andaluziako Museoa. Artista izateaz gain arte irakasle eta Gipuzkoako Artisten Elkarteko eragile aktiboa da.

Josean Fermin Gorosabel bere estudioan

- Uste al duzu heziketa artistiko mugimenduak eragina izan dutela gizartean?
- Uste duzu artisten artean garapenaren ostean bueltarako garai hori baloratzen dela?
- Uste duzu arteak gizartea alda dezakeela?
- Ze erreferente artistiko ikusten dituzu *Arkaltza*-n?

Andoni Tolosa “Morau”, idazle eta musikaria:

Idazle eta musikari Hernaniarra da, 1986tik elkarlanean ibilitakoak dira Argia aldizkariko gehigarrian elkar ezagutu zutenetik, orduz geroztik, Andoni Tolosaren liburu, disko eta beste hainbat lan ilustratu ditu “Mattin”-ek.

Andoni Tolosa “Morau”, “Mattin”-en Ardo erakusketa atzean duela

- Nola hasi zineten elkarrekin lanean?
- Nola izaten da “Mattin”-ekin sortzeko prozesua?
- Zein lanetan ibili zarete azken aldian?
- “Mattin” eta hezkuntza, zein da erlazioa?
- “Mattin”-en zein lan goraipatuko zenuke?
- Teknika zein euskarri desberdinetan egin duzue lan, nola definituko zenuke bere obra?
- Zein artistaren erreferentziak ikusten dituzu bere obran?

“Mattin”-ek “Morau”-rekin egindako hainbat lan

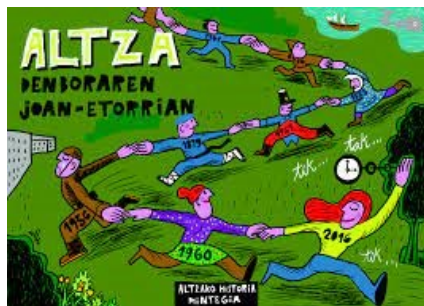
Iñigo Landa, Altzako Historia Mintegiko arduraduna:

Altzako Historia Mintegiak 35 urte daramatza Altzako iragana eta egungo errealitatearen ikerketa eta ezaguera bultzatuz, altzatarrak bere herriarekin identifikatzea bilatuz, Altzaren etorkizunaren eraikuntza bere gain har dezaten. Elkarte zein erakunde askorekin elkarlanean dihardute kultur lana partekatuz.

Iñigo Landa Altzako Historia Mintegiak duen artxiboan "Mattin"-en obra batekin

- "Mattin"-en lana nola definituko zenuke?
- Zein erreferente ikusten dituzu bere lanean?
- Zein lan goraipatuko zenuke?
- Altzako arte garaikideko zein erreferentzia ikusten dituzu?
- Altzako zein erreferentzia ikusten dituzu "Mattin"-en bilakaeran?

"Mattin"-ekin elkarlanean (2016) sortutako *Altzako Denboraren Joan etorrian* eta Altzako armaria
(2016) "Mattin"-ek sortua

Iñaki Martiarena “Mattin”, idazle eta ilustratzailea:

Iñaki Martiarena lan honen epizentroa da eta berarekin elkarrizketa bi ataletan banatua izan da. Lehenengo solasaldian bere biografiaren inguruko datuak jasotzea zen helburua. Bigarren elkarrizketan, ordea, bere lanean eta *Arkaltza* obran sakontzeko xedearekin diseinatu izan dira galderak.

Iñaki Martiarena “Mattin” *Arkaltza* eskuan duela Tomasene liburutegiaren atarian

Lehenengo solasaldian, biografia eta lana:

- Nola izan da zure lanaren garapena?
- Zure obrako hitz jokoak heldu zein haurrentzako bi ikuspegi dituzte, nola ikusten duzu?
- Balioan jartzen duzu bertakoa eta gertutasuna, hala ikusten duzu?
- Zeintzuk esango zenuke direla erreferenteak zure obran?

Bigarren elkarrizketa, *Arkaltza*-ri buruz:

- Nola sortu zen *Arkaltza*?
- Auzoak nola inspiratu zaitu?
- Bertakoaren erakusleho izan daiteke *Arkaltza*?
- Altzaren erreferente zara, hala sentitzen zara?
- Altzaren dikotomia zure obran asko dago, Tradizioa- modernitatea, Kolorea - zuri beltza, arte garaikidea - antzinako zaldiak... Hala ikusten duzu zuk?

- Ruiz Balerdi, Anton Mendizabal, Equipo 57, Koldobika Jauregi, Agustin Ibarrola. Protagonistak dira. Zer gorapiatuko zenuke beraien obretaz?
- Protagonista horiez gain, Picasso eta Keith Haring ikusten ditut, zure erreferente kontsidera daitezke?
- Humanismoa, euskara, ekologia, gertutasuna, gure kultura eta tradizioak dituzu zure lanetan. Hala ikusten duzu zuk ere?
- Indarra eta adierazgarritasuna dira zure teknikaren ezaugarri. Nahita sortua al da?
- Ruiz Balerdirekin konparatzen zaitut, teknika, koloreaz haratago hezkuntza eta gertutasunarekin konpromisoa dela eta, nola ikusten duzu zuk?

ANA HERNANDEZ - Elkarrizketaren erantzunak

[2022ko apirilaren 21a Altzako Tomasene Liburutegian]

- Nola ikusten duzu HGL ren egoera? Zein izan da bere bilakaera zure ustez?

Oraingo egoera estrapolagarria da, hemengo eta joera globalarekin. Joera geroz eta gehiago publikatzekoa da, aldatzen doazen elementu batzuk badaude, adibidez haurrak irakurtzeko forma baina jarraitzen du oso zaila izaten haurrak harrapatzea nahiz eta orain ikusten ditugun liburuak oso landuak eta zoragarriak izan.

- Zergatik uste duzu kostatzen duela haurrak engantxatzea?

Batez ere joeraren inguruan modak daudela esango nuke. Adibidez orain 9-10 urte tartean “Manga” liburuak jarri dira modan, duela gutxi *Dragoi Bola*, *Pokemon*... ziren gehien mailegatzen ziren liburuak. Ez dakit oso ongi zergatik edo nondik datozen moda horiek, marketin baten ondorio diren. Adibidez kolekzio batzuk denboraldi batean oso ondo mailegatzen dira, adibidez *Kika Supersorgina*, (itzulpena da) gauza bera Toti Martinez de Lezearen *Nur* ekin edo orain adibidez, *Futbolisimos*, kolekzioa, (*Futboleroak*, euskaraz) asko mailegatzen ari den seria da orain.

- Zeintzuk dira orain gehien mailegatzen diren HGL ko liburuak?

Adibidez *Perro apestoso* asko mailegatzen da, Colas Gutman ena, ilustrazio oso onak dauzka. Pixka bat gaztetxoagoentzako, *Anna Kadabra*, euskaraz zein gazteleraz dauzkagu eta bi hizkuntzetan asko eramaten dituzte. Gehienak kolekzioak dira eta itzulpenak ere. Kolekzioak eta modak dira oraingo HGLko irakurleen oinarriak.

- Nola da hizkuntzarekiko joera auzoan HGLn?

Adibidez *Ane Moon* saila, euskaraz sortua den, Noelia Lorenzo eta Alicia Cebrianena asko mailegatzen da. Egia da ez dutela horrenbesteko tiroia lehenago komentatu dizkizudanak bezain beste baina asko mailegatzen da. Ibon Martinen *Onin* edo Julio Alonsó-ren *Txano eta Oskar*, gaztelaniaz idazten dira baina Euskaraz ere elkarrekin argitaratzen dira Liburu hauek adibidez Euskaraz gehiago mailegatzen direla esango nuke, bestalde badaude beste kolekzio batzuk, *Perro Holmesen* adibidez, gaztelaniako joera argia dela.

- Uste duzu auzo honetako ezaugarria dela hizkuntzarekiko joera hori?

Izan daiteke auzo honetan nabariagoa izan daitekeela gaztelerarako joera, baina ez nuke esango beste auzo batzuetan soilik euskaraz irakurtzen denik. Gazteek aukeratutako liburuak, hauek bai direla denak euskaraz direla, noski.

- Zeintzuk izan ohi dira liburu horiek?

Badaude batzuk beti errepikatzen direla, baina kurioa da askotan pasatzen zaigu, eskatzen dizkieten liburu batzuk ez daudela Euskadiko Liburutegi publikoko sarean. Orain Altzako institutuan adibidez, *Inventando a Lope* liburua esan diete irakurtzeko. Bosniako gerrari buruzko liburu bat ere gomendatu izan zieten eta begira gerraren inguruko liburu hau zaharkitua geratu dela, baina hala da...

- Erabiltzaileen artean liburutegian joera desberdinak antzeman daitezke?

Bai, haur batzuk badaude beti ordenagailuetara datozela soilik nahiz eta egunero etorri, horretara bakarrik edo eskolak nahitaezku dituztelako, badaude beste batzuk berriz bakarrik “Manga” liburuak edo bideo-jokoak hartzen dituztenak, desberdintasun handia dago ere gurasoekin edo gurasorik gabe datozenean. Gurasoekin euskara gehiago nabari da. Askotan euskarazko liburuak bakarrik hartzen uzten dizkiete haurrei.

- Adinean familiarekin etortzetik bakarrik etortzeko trantsizio bat dago, nolakoa da?

Auzo honetan eta batez ere zonalde konkretu honetan, herri kutsu handia nabari da, haur eta gazteak ikusten dituzu liburutegian sartzen eta igotzen bertan etxean egongo balira bezala sentitzen dira, eta gurasoak lasai askoan tabernako terrazan daude bitartean, Donostian beste inon pasatzen ez den fenomeno bat da. Bestalde oso handia da Altxa eta askotan pasa izan zaigu, segun eta non bizi den erosoago zaiela Grosera joatea, Okendo kultur etxera adibidez eta dioten bezala “Donostira jeitsi” eta Grosera doaz. Nahiz eta auzo berdina izan, askotan errezago za Herreratik Grosera joatea Altxa goraino igotzea baino.

- Zein da “Mattin”-ek Altzako liburutegiekin duen erlazioa?

Oso presente dago bera, ez bakarrik Tomasenen. Donostia Kulturen ilustrazio tailerrak, *Belardoren* urteurrena dela eta erakusketa izan zuen, liburuaren eguna dela eta enkarguak, *Aurpegrafiak* erakusketa izan zuen *Literaktum* festibalaren barruan, oso presente dago. Auzoari begira bertan liburu guztiak ditugu, erakusketak egin izan dira, bere ilustrazioak ditugu liburutegia inaguratu zenetik irakurzaletasuna sustatzeko. Oso erabiltzaile ona da, eta askotan dator, berak ere ez du protagonismo beharrik.

- Zer goraipatuko zenuke “Mattin”-en obran?

Belardo, nola ez, eta “Mattin” ere oso presente egon izan da lehen komentatutako HGL ko moda horietan duela 20 urtetan Joxe Mari Iturrালের liburu askotan egon zen, *Risky* seriean. Ixiar Rozasen, *Yako* seriean. edo oso esanguratsua izan zen ere *Maripuzker* marrazki esanguratsu horiek, oso oinarritzakoak izan dira Liburutegi sarean. Zeu irakurle gu kontalari, programan askotan saiatzen gara “Mattin”-enak izan daitezen.

- Zeintzuk esango zenuke direla “Mattin”-en ezaugarriak?

Hitz jokoak, ilustrazio naif horiek baina era berean oso espresionistak, puntu infantil horiek baina umore toke horrekin, *Arkaltza-n* adibidez, hitz jokoak izenburuan ere dago.

- Garapenik ikusten duzu “Mattin”-en obran?

Garapena lantzen duen gaiaren arabera doa, moldetatik haratago joanez, baina bere lan guztiak oso identifikagarriak dira. Bere kasuan gure kultura, hizkuntza eta tradizioei omenaldi zuzenak dira, erreferentzia asko hemendik kanpo agian ez lirateke ezta ulertuko, eta horren berezko balioa ematen dio bere lanari.

MAITE GURRUTXAGA - Elkarrizketaren erantzunak

[2022ko Maiatzaren 11an Pasaian]

Zer da ilustrazioa?

Narratzeko modu bat da, kontatzeko modu bat. Hitzen bitartez izan beharrean irudien bitartez ematen dena. Adibidez album ilustratu bat testua osatzea eta narrazioarekin jarraitzea da. Definizio bat dago Isidro Ferrer ilustratzaile eta diseinatzaileak esandakoa, ilustrazioa; hitzezko lerroartean dagoen hori kontatzea ez dela literalki testuak dioena kontatzea, baizik eta ilustratzaileari sortzen dion hori kontatzea edo hitz artean intuitzen den hori kontatzea. Izan daiteke sentazio bat testutik haratago doana eta pixka bat osatzen duena. Testuan ez dagoena eta testuak ilustratzaile bezala sortu dizun hori da garrantzitsua. Niretzako ilustrazioa aberatsa da efektu hori lortzen denean eta uste dut ilustratzaile on batek hori lortzen duela.

- Uste duzu beharrezkoa dela ilustrazioa HGL?

Bai, uste dut liburu batzuk ezin dutela existitu ilustraziorik gabe. Haur batek intuitiboki irakurtzen dakien gauza bat da eta izatez askotan haur batek hobe irakurtzen ditu irudiak heldu batek baino, bisualki oraindik pixkanaka galtzen doan gaitasun hori duelako eta garapenerako erreminta garrantzitsu bat da, haurraren garapenerako eta testua ulertzen laguntzeko beharrezkoak dira irudi hauek. Askotan ipuina zertaz doan ez dakigu baina ilustrazioaz gogoratzen gara. Adibidez ba zen Patxi errementariaren aspaldiko liburu bat, ilustrazio on batzuekin eta marrazkiak beti lagundu nau, baina ez nuke istorioa kontatzen jakingo. Istorio bat ez badakizu irakurtzen eta liburu batetara gerturatzen bazara irudia bakarrik irakurtzen duzu.

- Nola ulertzen duzu zuk ilustrazioa?

Testuei beste begiratzeko modu bat da. Ilustratzaile bakoitzak gerturatzeko modu propio bat du, ilustratzaileak ematen duen erantzuna ere desberdina da. Ilustrazioa beste proposamen bisual bat da, baita ere irakurri behar dena, estetikaz haratago, kontatzea eta ondo kontatzean datza. Liburu bat ona bada, honek narrazio ona duelako da.

- Nolakoa da zure lan egiteko prozesua? Prozesu intelektuala? Teknikoki nola ekoizten duzu?

Segun eta zein den lana prozesua desberdina da, baina lan guztietan badago aurre dokumentazio prozesu bat, noiz edo noiz niri gustatzen zait galdetzea egileari zergatik sortu zen lan hori egiteko beharra. Hor pista asko jasotzen dituzu lanari heltzeko eta gero prozesuan zehar. Ilustrazioaren garapenerako irakurri eta pausatzen dudan momentu hori oso premiazkoa da. Presente dut uneoro eta pausatzen uzten diot ea intelektualen baduen eta narrazio koherente bat sortu behar duen eta intuiziotik asko daukana. Inkontzienteki presente daukazu lana eta badoa narrazioa pixkanaka sortzen. Momentu batetan gakoa iristen da eta orduan jartzen naiz marrazten. Uste dut niretzako garrantzitsua dela uztea pausatzen, gero zenbait gauzetarako dokumentatu beharra dut baina baita ere uzten diot tarte nire instintoari ere nondik heldu esateko.

Teknikoki analogikoa naiz normalean. Ez beti, agian prentsarako digitala izan naiteke, baina gehienetan analogikoa naiz. Lan gehiago eman dezake baina gehien kontrolatzen dudan erreminta ere bera da. Bozetatzen hasten naiz eta saiatzen naiz beraien artean ere sekuentzia bat ematen, koherentzia bat irudi bakoitzari eta irudi bakoitza bere horretan irakurri dadila, baina baita ere osotasun bat ematen. Album ilustratuan oraindik eta garrantzitsuagoa da sekuentzia hori edo erritmoa nola garatzen doan.

- “Mattin”-ekin konparatua prozesua oso desberdina dirudi.

Nire lanera gerturatzeko modua horrela dut, “Mattin”-en freskotasuna galtzen dut, erabat desberdin egiten dugu lan, nik bozetoetan denbora dezente eskaintzen diot baina agian prozerurik inkontzienteena da, behin bozetuak egin eta margotzeko prozesua.

- Ilustrazioak arte plastikoen eragina duela deritzozu?

Uste dut ilustratzaile bakoitza gerturatzen dela modu desberdin batetan eta erreferentzia desberdin batzuetan. Nire kasuan zinema eta komikiak dira erreferentzia nagusiak, nik sekuentziazioari garrantzi handia ematen diot. Beste ilustratzaile batek publizitateari jartzen dio edo arte garaikide edo plastikoari, ilustratzaileek ere elkarren artean ere eragin handia dute, modak daude, ilustrazioan, edukian, grafiketan, baina norberak bere kontatzeko modua dauka eta hori da norberaren esentzia. Pertsonaien konposizioa, hauek nola dauden adibidez, gehiago hitz egiten du ilustratzaile baten narratibaz eta egiteko eraz, alde estetikoaz baino. Alde estetikoa izaeraren islada zuzena da. Gero erabaki estetiko batzuk ere badaude, baina asko dago norberaren barne mundutik.

- Nola definituko zenuke “Mattin”-en ilustrazio lana? teknika eta estilo aldetik.

Uste dut oso intuitiboa dela, intuitutik egiten duela lan. Horrek oso freskoa egiten du bere lana, “background” oso bat da bere obra, denborarekin garatu dena bere bizipenetatik sortua dena eta aldi berean freskoa izaten jarraitzen duena. Aukeratzen dituen gaien inguruan nabarmentzen zaio naturarenganako interes bat, irakurri daitezke bere interesak eta bere inpultsoak. Oso freskoa da, oso grafikoa, mugimendu handikoa, oso bibrantea eta kasu honetan berak ordenagailuz lortu duen trazua ez da batere erreza lortzen.

- *Arkaltza*-n, Ilustrazioarekiko erreferentziarik ikusten diozu?

Esango nuke bere aurreko euskal ilustratzaileen eragina nabari dela. Jon Zabaleta eta Antton Olariaga izan daitezke, “Mattin”-ek oso era piktorikoan margotzen du.

- Arte garaikidearenak?

Obra oso piktorikoa iruditzen zait, uste dut lortu duela, ordenagailuko erremintak bereganatzea, ez erortzea erremintaren boteretan baizik eta berak lortu du erremintak bereak egitea eta hori oso interesgarria da.

JOSEAN FERMIN GOROSABEL - Elkarrizketaren erantzunak

[2022ko maiatzaren 10an Donostiako Amezketa kaleko artistaren estudioan]

- Uste al duzu heziketa artistiko mugimenduak eragina izan dutela gizartean?

Bai, noski baietz. Haur batek hitz egiten edo espresatzen hasi baino lehenago, garabatuak edo marrak margotzen ikasten du, espresatzeko lehen bidea izanik. Erakusten dizu, eta zuk ez duzu ezer ikusten, eta haurrak esaten dizu *-hau ama da, hau aita...* Haurrek ez dute ez ulertzeak sortzen duen frustrazio hori, eskolaren interbentzioa baino lehen ez dute frustrazioa sentitzen, onerako edo txarrerako. Heldua sartzen den momentuan, esatera *-hau, horrela egin...* ba dago zeozero frustrantze horretan. Beti esan ohi da plastikako irakasle izateko edozeinek balio duela, ez da horrela. Agian frustrazio hori ere beharrezkoa da. Ruiz Balerdik klariona askotan erabiltzen zuen, klarionak zeuzkan haur handi bat zen. Hurrei koloretako klarionak banatuko bagenitu, haur guztiak ere etorriko lirateke jolasteko klarionekin. *Arkaltza* liburuan, Ane, Ruiz Balerdirekin margotzen doa. Gaur taldetik Ruiz Balerdi izan zen hezkuntzarekiko sentsibiltate gehien zuen artista. Haurrek duten ezaugarria da naturaltasuna da. Nabari zaio "Mattin"-i bere obra landu eta urte askotan landu ostean garapen handi bat izan eta orain bueltan dagoela.

- Uste duzu artean bueltarako garai hori baloratzen dela?

Baietz esango nuke, nik beti musikarekin konparatzen dut, *Un rayo de sol* musika da ezta? *Bella Burton* en konposizio bat bezala da, baina biak oso desberdin eragiten digute. Agian batzuetan obran bat-batean murgiltzen zara eta beste batzuetan pixkanaka beste mundu bat irekitzen dizu. Artean berdin pasatzen da. Bueltako bidai honek ere ikuslearengan esfortzu bat suposatzen du, nondik datorren zergatia ulertu behar duzu, artistaren ibilbidea ulertu behar dugu koherentzia edo galdera aurrekari batzuk agian planteatu ere bai. Teknikoki iristen da garaia non, artistak beti gehiago eskatzen dion bere obrari. Badaude artista batzuk teknikoki oso perfekzionistak direla eta maisulanak egiten dituztela baina ez dutela hunkitzea lortzen. Teknika erreminta bat da, horrek balio behar dizu transmititzeko.

- Uste duzu arteak gizartea alda dezakeela?

Bai, noski baietz. Askatasuna balore bat da, baina frustrazioa ere beste balore bat da, kolpeez ere asko ikasten da. Arteagatik ez balitz ni, oso desberdina izango nintzateke. Sting ek behin esan zuen, musikarengatik ez balitz, inadaptatu bat izango zela. Artea beharrezkoa da, lehenetako intuizioetako bat delako, landu beharrekoa. Espresatzeko gaitasuna esango

nuke artea baino gehiago dela beharrezkoa. Egongo dira haur batzuk espresatzeko baloi bati kolpeak ematen egiten dutela, baina beti geratuko dira gehiengoarengandik haratago dauden haurrak eta arteak gizartean bideratzeko balio dezake.

- Zein erreferente ikusten dituzu *Arkaltza*-n?

Serigrafiako lan bat ikusten dut, *gouache* dirudi baina digitalki egina da. Inpresioko teknika dirudi, monotipoan egina. Estetika klasiko eta garaikidea da, azken emaitzak gogora ekartzen didana klasikotasuna da, hiriko pertsonaia esanguratsu bat dago. Balerdiren erreferentzia batez ere historian kontatzen duenagatik.

Badaude artista batzuk asko markatzen dutela marka beltzekin kasu honetan bezala Eduardo Txillida Belzunze bezala, zenbait kasutan Picassoren *Gernika*-rekin zerikusia ikusten diot eskema kontzeptuan, Autoreak bere zigilua uzten du bertan. Kolore planoak ditu. estiloan estantatzeko eran Zumetaren serigrafiaren antza hartzen diot. Mikel laboaren portada baten bat dirudi ere, baina pastelago koloretan, baina ikuspegi formalean bai Zumetaren antza izan dezake. Kamiseta bat izan zitekeen Altzako estantparekin 7. orrialdeko irudi honek.

ANDONI TOLOSA “MORAU” - Elkarriketaren erantzunak

[2022ko apirilaren 22an Altzako Casares Kultur Etxean]

- Nola hasi zineten elkarrekin lanean?

Enkargu bat izan zen *Argiaren*, komiki gehigarri bat, koadernilo moduko bat komikiarekin. Nik eta “Txeroki”-k (Hernaniko marrazkilari batek) eta “Txeroki”-rekin laguna zen “Mattin” eta berak esan zidan *-hitz egin “Mattin”-ekin*. 1986-87. Urtean izan zen, planteatu nion komikiarena eta jarraitu genuen Bokarta pertsonaiarekin, bertan sortu zitzaigun nire “Morau” azpizena, (Capitán Trueno pertsonaiaren gidoilaria Victor Mora zen) Eta “Mattin”-ek deitzen zidan “Mora”, “Morau” Asteroko zintatxo horrek beste urtebete iraun zigun, baina gero jarraitu genuen elkarrekin. *Napartheid* en, Asisko Urmeneta, Marko Armspach ekin elkarlanean. Bazeogoen “mobidila” oso interesgarria komikigintzan garai hartan.

- Nola izaten da “Mattin”-ekin sortzeko prozesua?

“Mattin” eta bion lanak asko dauka afinidadetik. Gauza asko automatikoki datoz asko bide beretsuetatik jaten dute. - *Hau ta hau daukat... eta tira...* Bere munduak eta nireak automatikoki elkartzen dira, gauza asko sentitzen ditugu bide berean. Azken proiektu honek orain arteko “Mattin”-ik helduena azaltzen du. Badaude irudi inkluso dramatikoak, erregistro horretan oso gutxitan ikusten da, azken urtetan gehiago ikusi izan da. Azken lanerako 9 marrazki eskatu nizkion eta 24 egin zizkidan. Ni “Mattin”-en lagun eta fan handia naiz.

- Zein lanetan ibili zarete azken aldian?

Ardo poema liburu bat da, “Mattin”-ek ilustratua, baina, orain Elkar argitaletxearekin kaleratu behar dut “Mattin”-ekin udazkenean euskara ikasleentzako liburu bat *Maletak eta igogailuak* eta “Mattin”-ek ilustratu du.

Ardo poema liburuaren erakusketa Tomasenen

- “Mattin” sortzaile bezela definitzen da, hezkuntzarekin oso lotua dago.

Bai, kasu honetan euskara irakasteko liburua da, enkargu bat da eta ez da gu bion arteko lana da eta enkargu bat baizik. Gure harremanak zentzu asko dauzka.

- “Mattin”-en zein lan goraiapatuko zenuke?

Alde batetik, seguraski berari galdetu ezkerro garai gogorra izan zen baina *Euskaldunon Egunkarian* egunerokotasunaren errealtatearen ikuspuntua, eguneroko marrazki horiek eta marrazki horietan tope egin zuen.

Bestalde *Zarrakamalda*, oso oso ona da, bera biluztu egiten da eta *Ardo* liburu erakusketa honen tankera handia dauka, baina nola ez *Belardo* ere itzela da.

- Teknika zein euskarri oso desberdinetan egiten du lan “Mattin”-ek baina oso identifikagarria da. Nola definituko zenuke bere obra?

Bi zutabe desberdintzen dizkiot, xamurtasuna eta ironia, bi mundu horiek bat egiten dute eta bere kasuan horrek eramaten du, mundu *naif* batetara guk normalean haurrekin identifikatzen duguna baina ez dela zergatik infantila izan beharrik, nahiz eta batzuk haurrentzat izan, baina hor dagoen irakurketa maila, haurrentzat egokia dena, baina helduentzat baita ere. Diskurtso horrek oso ongi egituratzen du, objetuek bizitza daukate adibidez edalontzi batek irriparra izan dezake, baina kontestuan ikusi ezkerro, ekaitza batetan dago, gero egoerak, pertsonak tratatzeko duen xamurtasuna baina era berean ziria sartzen oso ondo daki.

- Zein artistari ikusten diozu erreferentziak?

“Mattin” oso pertsonala da, bere marrazkiak eta bere mundua bere mundua da, arte garaikidetik baina batez ere bere lana, komikitik eta hezkuntzatik datoz, baina badu proiektio bat zuzenean daude loturak expresionismo alemarekin, *Zarrakamalda*, Weimar errepublikarrekoa ikusten dut baina bere alde infantilena eta Miquel Barceló edo Covi sortu zuen artistan, Javier Mariscalengan.

IÑIGO LANDA - Elkarrizketaren erantzunak.

[2022ko maiatzaren 7an Altzako Historia Mintegian]

- “Mattin”-en lana nola definituko zenuke?

Ezer baino lehen, argitu behar dut ez naizela aditu bat gai honetan. Haurtzarotik tebeoak, komikiak eta halakoak gustukoak izan ditut eta, horrela, “Mattin”-en lanekin ere topo egin nuen, eta pittin bat jarraitu eta ezagutu. Baita bere aurpegia ere eta, hara non, kalean txirrinda gainean edota liburutegian ikusten hasi nintzen. Gure elkarteak, Altzako Historia Mintegiak, bi urtean behin *Alta Hautsa Kenduz* artikulua sorta argitaratzen genuen kultur etxearekin batera, eta parte hartzera gonbidatu genion. Bi zenbakietan kolaboratu zuen, 2009 eta 2011 urteetan, *Larratxo blues* eta *Artzaia* istorioekin. Nire ustez lantxo xume horietan ederki ikusten dira “Mattin”-en ezaugarrietako batzuk: Trazo sinpleen indarra eta espresibitatea, hizkuntzaren erabilera ludikoa bezain sakona, begietatik eta belarrietatik sartzen dena,

protagonisten estutasun existentzialari irtenbideak aurkitzeko itxaropena eskaintzen duena, hiria/natura harremanak, inguruarekin konpromezua... sormen iturri emankorra da “Mattin”.

- Zein erreferente ikusten dituzu bere lanean?

Formaren aldetik, bere lana oso pertsonala da. Ideien aldetik, sormena, humanismoa, euskara eta ekologia dira erreferentziak. Artista gisa duen jarrera, Ruiz Balerdirekin paerkotasuna dauka, *Arkaltza* proiektuan erakutsi duen bezala: arkatza eskuan sormenari eta espresioari bideak zabaltzeko, eta esperientzia pertsonal horren gizartearen arteko harremana, hezkuntzarekiko kezkan eta inguru sozio-politikoarekiko konpromezuan ikus daitekeen bezala.

- Zein lan goraipatuko zenuke?

“Mattin”-en etengabeko lanaren adierazgarri bezala, bi hamarkadetan zehar garatu duen *Belardo*. Bestetik, *Zarrakamalda*, oso landua, sakona, bere lanik handiena, gogorrena. Eta, jakina, gure herriaren ikuspegitik, *Altza denboraren joan etorria*. AHMren enkargu bat izan zen, Altzaren historia gaztetxoengana hurbiltzeko gauzatutako proiektua. Bere lana gabe ezin izango genuke burutu.

- Altzako ze erreferentzia ikusten dituzu “Mattin”-en bilakaeran?

Bat nabarmenduko nuke: Larratxo eta Lau Haizetaren arteko hartuemanak, hiria eta naturaren arteko zubia. Bizitokia etxetzarren artean, autoen eta zarataren erresuman; txirrinda hartu eta izerdituz eta arnasa estutuz, zubia pasa eta baratzean lurrarekin/bizitzarekin estu-estu harremanetan lan egin; ondoren etxebizitzara itzultzeko, saskia elikagaiez betea, istorioak kontatzeko indarberriturik.

IÑAKI MARTIARENA “Mattin” - Elkarrizketaren erantzunak

[1. Atala: 2022ko apirilaren 22an Altzako Elizondo Tabernan]

- Nola izan da zure lanaren garapena?

Bi etapa bereizten ditut lanean, ALDARRIKAPENA eta GAZTAROA eta bigarrena aitalasunarekin batera LITERATURA, kontzienteago, heldu zen momentu bat utzi nion argitaratzeari, ilustrazio asko batez ere, Egunkarian egiten nuen lan topera, inpultsiboki hartutako erabakia, Indiarako bidai bat egin nuen aita izan nintzen 94. urtean eta ikusi nuen

nire burua gehiegi publikatuz. 2016an *Zarrakamalda* publikatu nuen baina hori baino lehen Kristina Enea fundaziorako 10 liburu izan ziren Trantsizioa literaturan sartzeko, bertan ikusten dira nire lanaren garapena hor jada kolorean sartu nintzen. Lehenago “underground” a, zen nagusi baina Cristina Eneako proiektu honetan iada kolorea sartu nuen erabat, eta lana instituzionalizatutako salto bat izan zen, eta hortik aurrera jarraikortasun batekin. Tailerrak ematen hasi nintzen. Orain Pioneroa izan naiz, Kamishibai proiektuarekin, hor nabil, Zarautzen aurkeztuko dut liburua. Ez dut espektakulu bat eskaini nahi, *Munita* autoreak dioen bezala, “literaturaren espektakularizazio bat dago” eta nik ez dut literatura espektakulu bilakatu nahi. Hezkuntzara bideratutako ekintza bat da. Gaurko egunean helduentzat ez dago apenas ilustraziorik, saiatzen ari naiz ezintasunean ez egoten, zikloak ditugu guztiok, alor honetan ere frustrazio handia izan dugu, giza eta irudiaren harremana ez da beti ona izan. Prentsan adibidez lan asko egin nuen eta kazetariak dira denak, ez zegoen leku bat niretzat, 10 urteren ondoren. Beste pausu bat eman dut orain, berradiskidetu naiz eta oso gustura nago nire lanarekin.

- Haurrentzat jolasak diren hitz jokoan eta egokiak dira baina helduentzat ere.

Jolasak dira, eta landua da, nire jatorria komikia eta umore grafikoa izan denez, hortik nator eta landutakoa da, argitaratzeko garaian jantzi izan behar duzu eta euskara nire lan tresna izan da, eta azpimarratu behar da egindako ahalegina bai.

- Balioan jartzen duzu bertakoa eta gertutasuna, hala ikusten duzu?

Etika bat da, sentsibiltate bat, eta ez da gutxi, ibilbide eta balore batzuk dira baina ez nioke fokua hor ipini nahi, noski, azken batean literatura egiten dudala hobeto bizitzeko, hori da helburu nagusia. Horren barruan daude balore guzti horiek eta nola ez Altzak bizitako bazterketa hori, baina bueno jolasetik beti ere eta maitasuna ere oso presente dago, zure inguruarekiko. Gaztetako garaietan bizitako aldarrikapen horretatik ihesean eta maitasunerantz joaz.

- Zeintzuk esango zenuke direla erreferenteak zure obran?

Leku guztietan Balerdi ikusten nuen, Araizera joan nintzen eta han ere bai sortu zitzaidala oroimina eta Ruiz Balerdi bertan bizi izan zen, bertakoek bai komentatzen zidatela Zumeta eta, ordurako nik jada amaitua neukan proiektua. Nostalgiaarekin asko dauka. Urte berezia eta indartsua izan da.

Zarrakamalda (2016) eta Geuretik Sortuak (2021) en Balerdi Balerdi taldeari erreferentzia

- Eskailerak asko erabili dituzu:

Ez naiz konturatu ba, baina bai. *Kamishibaia*-ren kontraportada egitean - uste dut hau ipini dudala...

[2. Atala: 2022ko maiatzaren 9an Altzako Larres parkean]

- Nola sortu zen *Arkaltza*?

Ni beti saiatzen naiz, lanez disfrutatzen, inpulsoz egiten dut lana, soberazko analisia eginez gero, *tximeleta* puskatzen ari zara, egia da nire lanbidea dela hau eta, produktu bat dela Altzako ikuslegoaren profilaren bila sortua. Helduaroan nago eta bada garaia Altzari emateko merezi duena. Helduaroa hori da, erabakiak kontzienteki asumitzea. Udalari eskeini nion proiektua eta horrela atera zen. Ruiz Balerdi aspaldi irakurri nuen eta baita bere biografia ere. Nire lana bertan komunikazioa da eta Altzari Ruiz Balerdiren oreka bat bilatuz informazioa eta literaturaren artean sortu zen *Arkaltza*. Edizioa zoragarria da, hau pilula bat da, nahi duenak sakondu ahal izateko historian zehar. Liburua bizirik dago eta jarduera bat behar du, eta horretarako *Kamishibaia* perfektua da, haurrek konpetentzia pilo bat lantzen dituzte bertan. Alde batetik liburua eta bestetik *Kamishibaia* ere egin nuen, aria berdina da baina *kamishibaiaren* grafika ikonikoagoa da eta liburua piktorikoagoa da.

- Auzoak nola inspiratu zaitu?

Saiatu naiz oreka bat bilatzen topikoetatik atera eta askatasunean, nire bertsioa sortzen, nire ahotsari kasu egin diot, zirriborro asko egin nituen, marrazki errealistak egiten ez dut ikasi, nire galbahetik pasa dut errealitate hori. Sortzailea edo autoreak ez da bera bakarrik, autoreak pertsona isolatuaren mito hori hautsi behar da, eragina hor dago. Saiatu naiz obra polita izatea, gizarteari transmititzen biziaren aldeko mezua bat. Saiatu naiz Altzan nola etorri ziren garai gris batetan kolorea ematera Altzara. Pandemia edo agian garai gris hori Ruiz Balerdirekin Altza koloreztatzen. Zorretan nengoen Altzarekin eta ere Kamishibaiarekin ere pendiente neukan.

- Bertakoaren erakusleho izan daiteke *Arkaltza*, ezta?

Bai, dudarik gabe, proiektua udalak editatu du, baina mezua unibertsala da. *Arkaltza*-n pieza guztiek enkajutzen dute. Anton Mendizabalek bazuen mezua soziala ere. Egin dudana ilustrazio librea da, gaur egungo ilustratzailea izan beharko litzateke testuari osatzen diona, bozeto asko egin nituen eta materia asko ez da argitaratu, lan prozesua hori da, asko sortu eta pixkanaka deskartatzen joan enkajatu arte.

- Altzaren erreferente zara, hala sentitzen al zara?

Orain arte ez agian obra hau eta gero bai, agian armariotik ateratzea bezala izan da. *Zarrakamalda*, oso konplexua eta ya psikologian sartzen gara, ze punturaino pertsonak bilakatu nahi duen pertsonaje batetan. Ze punturaino *Zarrakamalda* da Altza, iluna. Orain beste leku batetan nago.

- Altzaren dikotomia zure obran asko dago: Tradizioa-Modernitatea, Kolorea - Txuri Beltza, Arte garaikidea-Txirrita. Hala ikusten duzu zuk?

Askori gertatzen zaigu hori, barru gatazka bat dugu. Aritua naiz eta agian aditua ere izan naiteke, sormena gatazkatik dator eta txinparta sortzeko bi harri behar dira eta hiria edo galera horrekin gaude bueltaka ezin gainditu galera, eta bizitu dugu euskara naturari eta lurrari lotuta, lurra desagertzen bada, euskara desagertuko da, galera hori ziklikoa da, saiatzen ari naiz hortik ateratzen baina denok dugu añorantza hori, gaur gaurkoz ez dut uste hor nagoenik. *Zarrakamalda* ez zegoen Altzan kokatuta, gizartearen garai horretan hasi zen elikadura burujabetzan, otarren mugimenduak, baratza tailerretan nengoen, eta hor kokatu behar da *Zarrakamalda*, ondoren hasi zen komikia forma hartzen.

- Ruiz Balerdi, Anton Mendizabal, Estudio 57, Koldobika Jauregi, Agustin Ibarrola. Protagonistak dira. Zer goraipatuko zenuke beraien obretaz?

Aitorpen lan bat da, eskulturak kalean dagoen, gure aurrekoei omenaldia eta gaur egun aguantatzen du: Proiektuak bi oin ditu: Liburua eta jarduera. Altzako gurasoentzat oin bat da bertako artea adierazteko eta baita jarduera klasean.

- Protagonista horietaz gain, Picasso eta Keith Haring ikusten ditut, zure erreferente kontsidera daitezke?

Picasso bai, aro desberdinak izan zituen. Picassoren aro urdinarekin agian bai, Keith Haring ere bai, noski.

- Lengoaia zinematografikoa ere bai bertan dago, agian Hitchcock?

Bai, baliteke la ventana indiscreta, begia orain leku guztietan dago.

- Humanismoa, euskara, ekologia, gertutasuna, gure kultura eta tradizioak dituzu zure lanetan. Hala ikusten al duzu zuk ere bai?

Orain arte bai, baina kontutan izan ere nire lanbidea dela. Merkatua asetu beharra dago, ona naiz oso ondo dakidalako zein den diskurtsoa, nik neuk ere bizitza euskaraz egiten dut, erabaki politiko bat da, onerako eta txarrerako.

- Indarra eta adierazkortasuna dira zure teknikaren ezaugarri. Nahita sortua al da?

Bai, besteek hori diote, inpultsoak ditut, oso erreaktiboa naiz, ari naiz ikasten.

- Ruiz Balerdirekin konparatzen zaitut, teknika, koloreaz haratago hezkuntza eta gertutasunarekin konpromisoa dela eta, nola ikusten duzu zuk?

Hori zuk ikusi duzu, gauza asko zuk ikusiak dira, erdia irakurlea da, zure begirada da.